

RIIGIKOGU

4. istungjärk **Protokoll nr. 88 (25).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Riigikogu Juhatause teadaanne E. I. S. T. P. Rk. rühma liikme M. Bleiman'i Riigikogust tagasiastumise ja järgmise kandidaadi kohta. — 3. Rkl. A. Palwadre küsimine rahaministrile lisatasu maksmise kohta riigiteenijatele 1921 a. — 4. Rahaministri wastus rkl. A. Palwadre küsimise peale lisatasu maksmise kohta riigiteenijatele 1921 a. — 5. Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse lepingu kinnitamise kohta. — 1. lugemisel wastu wõetud. — 6. Seadus Eesti-Soome waheliste merealuste kaabelite korraspidamise ja kasutamise kohta, samuti ka nende kaabelite abil toimetatava telegraafilise ja kaugekõnelise läbikäimise kohta Eesti ja Soome wahel — 1. lugemisel wastu wõetud. — 7. Seadus Eesti ja Läti wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 8. Seadus Eesti ja Leedu wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 9. Seadus Eesti, Läti ja Leedu wahelise lepingu kinnitamise kohta mõne rahwuswahelise eraõiguse küsimuse korraldamiseks — päewakorrast ärawõtmine. — 10. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja sellele lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 11. Seadus, Eesti Läti ja Leedu wahelise posti, telegraafi-telefoni lepingu kinnitamise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 12. Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta Liwimaa linnade hüpoteegi seltsi, nüüd nimetatawa Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides 1. lugemisel wastu wõetud. — 13. Seadus põllutööministeeriumi 1921 a. korralise eelarwe osalise muutmise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 14. Seadus põllutööministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe osalise muutmise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 15. Seadus Piirissaare 1921 a. tuleõnnetutele abiandmise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 16. Seadus riigi 1921 a. erakorralise eelarwe suurendamise kohta 230.000.000 marga wõrra teedeministeeriumi alal — 1. lugemisel wastu wõetud. — 17. Seadus haridusministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 18. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe peatükk III. §§ 1 ja 26 muudatuste kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 19. Määrus Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 5. III. 1920 a. wastu wõetud määruse maakonna ja linna koolinõunikude kohta §§ 5, 6, 7 muutmiseks — 1. lugemisel wastu wõetud. — 20. Seadus täienduste kohta pärandusmaksu seaduses — 1. lugemisel wastu wõetud. — 21. Seadus teedeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muutmise kohta — 1. lugemisel wastu wõetud. — 22. Seadus Riigikogu 1921 a. eelarwe muudatuste kohta — III. lugemisel wastu wõetud. — 23. Seadus 1922 a. eelarwe-summade tarwitamise kohta kuni 1922 a. eelarwe kinnitamiseni — III. lugemisel wastu wõetud. — 24. Seadus omawalitsuste heaks nende 1921 a. puudujääkide katmiseks wõetawate maksude kohta — III. lugemisel wastu wõetud. — 25. Waheaja määramine. — 26. Seadus Liwimaa linnade hüpoteegi seltsi põhikirja muutmise kohta — II. lugemisel wastu wõetud. — 27. Seadus riigi keskasutuste 1921 a. krediitide lõpetamise ja riigi wõlausujate arwete õiendamise kohta — II. lugemisel wastu wõetud. — 28. Seadus kaubandus- tööstusministeeriumi 1921 a. kulude-eelarwe muutmise asjus — II. lugemisel wastu wõetud. — 29. Seadus teedeministeeriumi 1921 a. kulude-eelarwe muutmise kohta — II. lugemisel wastu wõetud. — 30. Seadus kohtuministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muutmise kohta II. lugemisel wastu wõetud. — 31. Seadus tollide ja teiste sisse- ja wäljawaomaksude kohta — II. lugemisel wastu wõetud. — 32. Seadus siseministeeriumile 500.000 m. suuruse krediidi määramise kohta Riigikogu esimehe korteri sisseseade täiendamiseks — II. lugemisel wastu wõetud. — 33. Seadus riigi 1921 a. korralise ja erakorralise eelarwe suurendamise kohta põllutöö ja kaubandus- tööstusministeeriumi alal — II. lugemisel wastu wõetud. — 34. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. — 35. Seadus põllutöökoollide õpetajate palga kohta — II. lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu koosolek 15. detsembril 1921. a. kell 10 h. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 75 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab: abiesimees K. Wirma ja wahepeal esimees J. Kukk.

Sekretäri kohal: abisekretäär W. Pezold ja lõpul abisekretäär J. Bergman.

Walitsuse lauas: rahaminister G. Westel, wälisminister A. Piip, sõjaminister J. Soots, haridusminister H. Bauer.

Koosolek algab kell 10.20 min. homm.

1. Päewakorra Juhataja K. Wirma wastuwõtmine. ma: Awan Riigikogu koosoleku. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei tehta, loen päewakorra Riigikogu poolt wastuwõetuks.

2. Riigikogu Juhatause teadaanne E. I. S. T. P. Rk. rühma liikme M. Bleiman'i Riigikogust tagasiastumise ja järgmise kandidaadi kohta. Enne, kui päewakorra juure minna, teatan, et Riigikogu Juhatausele on tulnud teadaanne, et Riigikogu liige M. Bleiman on Riigikogu liikme kohustused maha pan-

nud. (Wahelhüüe: Ta on nii-kui-nii wälja langenud!) Juhatus on otsustanud sama rühma järgmisele kandidaadile Kustas Kõidamile kutse saata.

Riigikogu läheb esimese päewakorrapunkti juure.

3. Rkl. A. Palwadre küsimine rahaminist-rile lisatasu maks-mise kohta riigitee-nijatele 1921 a.

A. Palwadre (sd.): Riigiomawa-litsuse teenijate keskliit on teata-nud Riigikogu rüh-madele, et Waba-

riigi Walitsus keeldub sel aastal lisatasu maksmast riigiteenijatele ühe kuupalga suuruses, põhjendusel, et Riigikogu poolt Wabariigi Walitsusele selleks tarwilikku krediiti ei ole lubatud.

Palun herra rahaministrit wõimalikult lähemal Riigikogu koosolekul järgmiste küsimiste peale wastust anda:

1) Kas Wabariigi Walitsus peab wõimalikuks riigi rahaasjanduse seisukorda arwesse wõttes riigiteenijatele lisatasu käesolewal aastal enne jõuluwaheaega ühe kuupalga suuruses maksta.

2) Kui Wabariigi Walitsus seda wõimalikuks peab, kunas mõtleb Wabariigi Walitsus Riigikogu poole pöörata wastawa krediidi nõudmisega.

4. Rahaministri wastus rkl. A. Palwadre küsi-mise peale lisa-tasu maksmise kohta riigitee-nijatele 1921 a.

Rahaminister G. Westel: Riigiteenijate palgaküsimus on juba mitu korda Wabariigi Walitsusel - päewakorras seisnud ja Wabariigi Walitsus ei taha mitte

tööelu salata, et riigiteenijate praegused palgaolud elunõuetele täiesti ei wasta. Kui wõrrelda ennesõja-aegsete palkadega, mis meile kõigile lähemalt tuttawad on ja kui arwesse wõtta endise Wene kuldrubla ostujõudu, wõrrel-des meie praeguse madala margakursiga, siis näeme, et riigiteenijate palgad palju madalamal astmel seisawad kui enne sõda. Kõrgemate riigiametnikkude seisukord on iseäranis raske. Kõrgemate ametnikkude palgad on läbisegi $\frac{1}{10}$ kunni $\frac{1}{5}$, keskmiste riigiteenijate palgad $\frac{1}{4}$ kunni $\frac{1}{2}$ ja alamate riigiteenijate palgad $\frac{1}{2}$ kunni $\frac{3}{4}$ endistest weneaegsetest palkadest. Õige wähe ametnikka on, kes endist palka saawad ehk koguni rohkemgi. Wabariigi Walitsus loeb oma ülesandeks neid palgaolusid wõimaluse järele parandada. Kui meie aga 1922 aasta sisseantud riigi eelarwet silmas pea-

me, siis näeme, et riigi rahaline seisukord eugugi ei ole paranenud, nii et lähemal ajal selles asjas mitte wõimalik ei ole riigiteenijatele wastu tulla. Wõib olla, et 1922 aasta jooksul tulewad kõige hädalisemad tarwidused rahuldada, kuna aga selle programmi teostamine wõib osaliselt alata wast 1923 aastal. Ma kandsin juba siin eelarwe arutamise puhul ette, et kui meie wähegi oludele wastawalt tahaks riigiteenijate palkasid tõsta, siis läheks see riigile wähemalt $1\frac{1}{2}$ miljardi marka maksma. See oleks meie praeguse seisukorra juures kohutaw summa ja meie ei saaks seda kuidagi wiisi teostada. See wõib ainult järkjärgult sündida üleüldiste kulude wähen-damise ja uute tuluallikate leidmise tõttu. Mis puntub riigiteenijatele lisapalga and-misesse käesolewal aastal, siis on see küsi-mus Wabariigi Walitsuses mitu korda aru-tusel olnud ja Wabariigi Walitsus on eita-wale seisukohale jõudnud. Kõige pealt pean ma tähendama, et siin ei saa mitte põhimõtet silmas pidada, nagu see mõne ärimehe juures maksew on, et oma teeni-jatele, kes äri kasuks hästi tulutoowalt on töötanud, aasta lõpul iseäralist honoraari lisatasuna maksab. Siin tuleb kõrgenda-mine ja nende palgaolude parandamine kindla plaani järele teostada. 1921 aasta eelarwe järele need riigiteenijate lisatasud ette nähtud ei olnud ja see on ka riigitee-nijatel teada, olgugi et kahtlemata praegu-sel raskel ajal seda tarwis oleks. Kui 1920 a. tolleaegne Wabariigi Walitsus riigiteenijatele lisatasu andis jõulukingituse näol, siis ei wõi selle, kui teatawa pretse-dendi peale waadata, sest tolleaegsed pal-gad olid palju wäikeamad, kui praegusel ajal, olgugi et elukallidus ja elutingimised weel raskemad olid kui praegu. Tol ajal oli ka juba ette kawatsetud riigiteenijate palga tõstmine ja lisandused, mis riigitee-nijatele anti, nõnda et 1920 a. lisatasu peale wõib waadata, kui teatawa awansi peale. Kõiki neid põhjendusi arwesse wõt-tes, iseäranis riigi rahalist seisukorda sil-mas pidades, mis väga raske on, nagu see igal Riigikogu liikmel teada, ei wõi käes-olewal aastal mitte riigiteenijatele lisa-palka maksta. Kui ajalehtedes tähenda-takse, et siin on teatawad krediidid järele jäänud ja nagu wõiks neist summasid wõtta millega riigiteenijaid rahuldada, siis pean tähendama, et need summad Riigikogu poolt lisakrediitide näol juba wälja antud.

Kõiki neid põhjendusi arwesse wõttes, ei leia Wabariigi Walitsus wõimalikuks käesolewal aastal riigiteenijatele lisapalka

anda, ja ei kawatse sellepärast ka Riigikogus mitte krediidi nõudmisega esineda.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure.

5. Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse lepingu kinnitamise kohta I lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner**: Austatud Riigikogu liikmed! Selle lepingu sisu on väga lühikene. Nagu kõigil teada jäi Wene walitsuselt meile ja Soomele päranduseks 6 kaabeli liini, mis üle Soome lahe käiwad. Õigused nende liinide peale olid Soomes ja Eestil ühesugused. Siiski luges Soome walitsus alguses need kaabelid oma eraomanduseks. 1919 a. saadik olid Soome ja Eesti wahel suured waidlused kaabelite omanduse küsimuses. Nüüd on niikaugele jõutud, et kaabelid on tunnustatud mõlema riigi ühiseks omanduseks, mis juriidiliselt kui ka kodaniku seisukohalt waadates, täiesti õiglane on. See on käesolewa lepingu sisu. Leping on tähtis sellepärast, et nüüd suured warandused — kaabelid — Eestil ja Soomes ühesugusel alusel tarwitada on. Selle lepingu sisu on rahaasjanduse kui ka wäliskomisjonis läbi arutatud. Wäliskomisjoni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu selle lepingu ratifitseerimise kohta I lugemisel wastu wõtta.

Wälisminister **A. Piip**: Austatud Riigikogu liikmed! Wabariigi Walitsus on esitanud Riigikogule kinnitamiseks ühe grupi neist lepingutest, mis walitsus on sõlminud. Sel puhul pean oma kohuseks üleüldist seletust anda nende lepingute kohta ühenduses meie wälispoliitikaga.

Nagu teada, on meie wälispoliitika põhimõtted täiesti kindlad. Meie peame rahu Ida-Euroopas oluliseks, oleme rahuliikumist alati toetanud ja selles mõttes oleme omal ajal alanud ka rahutegemist Wenemaaga. Kuid see ei tähenda, et meie oleksime walmis oma õigusi käest andma. Meie oleme kõik püüded, mis meie õiguste peale on tahtnud kätt tõsta, julgesti tagasi lükanud, meeles pidades kadunud riigimehe Poska luigelaulu: „Maitske küll rahu, aga hoolitsege riigi julgeoleku eest“. Teine põhimõte meie wälispoliitikas on koostõfamine meie lähemate naabritega, kus juures meie tagasi-ei pörka koos töötamast ka wähemate riikliste gruppidega, kui mitte kõik Balti riigid koos töötada ei saa. Kolmas põhimõte on meil see, et meie üleüldse

kogu haritud ilmaga koos töötada tahame, iseäranis aga meie sõpradega — liitriikidega — kes meid raskel ajal on aidanud. Neljandaks meie wälispoliitika põhimõtteks on olnud meie majanduselu toetamine ja rahwuswaheliselt korraldamine. Ma ei hakka pikemalt arutama läinud aasta poliitilisi sündmusi, aga tähendan ainult niipalju, et läinud periood on meile wälispoliitiliselt olnud üks tähtsamatest, nimelt meie riigi rahwuswahelise olemise kindlustamise ja meie indiwidualiteedi tunnustamise mõttes, mis on sanktsiooni leidnud meie rahwasteliitu wastuwõtmises. See kõik annab meile võimaluse rahulikult hakata sisemisele tööle ja loobuda sellest wälisest wõitlusest, mis meil tuli pidada aastate jooksul ja mis kaasa tõi meie riigi, kui rahwuswahelise subjekti tunnustamise kogu maailma poolt. Siin wõiks ära märkida wäikest diplomaatilist wõitlust, mis meil oli Saksamaaga meie riigi tunnustamise asjus. Lätimaad tunnustas Saksamaa erilepingu põhjal, nõندانimetud wahekorrad üleswõtmise lepingus. Seal lubas Saksamaa Lätit tunnustada niipea, kui üks liitriikidest, kes Versailles rahulepingus on nimetatud, Lätimaad tunnustab. Meil niisugust kirjalikult tehtud lepingut Saksamaaga ei olnud ja sellepärast pani Saksa walitsus meile ette, et Saksamaa tunnustab meid, kui meie Saksamaaga sõlmime kaubalepingu enamsoodustuse põhimõttel. Meie ei leidnud võimalikuks sarnaste tingimistega tunnustamist aktsepteerida, kuna kogu ilm meid ilma tingimisteta iseseiswaja suweräänse riigina oli tunnustanud. Kuna diplomaatiline läbikäimine Saksamaaga wiibis, siis oli Wabariigi Walitsus sunnitud tarwitusele wõtma diplomaatilise sõja abinõusid, mis õnneks ka õige ruttu sihile wiisid; sest juba 7-dal juulil tunnustati meid Saksamaa poolt ilma tingimisteta. Rahwuswahelises elus oli muidugi suure tähtsusega rahwasteliitu sisseastumise küsimus. Peab meeles pidama, et rahwasteliitu astumine mitte iseenesest waba ei ole, waid on tingitud teiste rahwasteliidu liikmete poolehoiust; sest une riigi wastuwõtmise poolt rahwasteliitu peawad $\frac{2}{3}$ liikmeid olema. Uelt wastuwõetawalt riigilt nõutakse, et selle sisemine kord oleks stabiilne ja demokraatiliselt välja kujunenud. Samuti nõutakse, et juriidiline nii ka majandusline seisukord selge oleks ja et riik annaks teatud garantii rahwuswaheliste kohustuste täitmiseks. Pearaskus meie wastuwõtmise juures rahwasteliitu oli see, et Wene poliitika tükk aega selgunud ei

olnud ja kardeti artikli 10-da maksmahakamist, mis sunnib wõõraid riikisid sõda pidama sel juhtumisel, kui wastuwõetud riikide territoriaal puutumatus kaitsta tuleb. Õnneks sai aga siiski Eesti rahwasteliitu wastu wõetud. Ma pean tähendama, et ühel ajal wäga teraw joon ajakirjanduses maad wõttis, mis meie rahwasteliitu wastuwõtmise wastu rääkis. Üleüldine arwamine muutus aga pärastpoole sarnaseks, et kui meie rahwasteliitu saime wastu wõetud, rõõm üleüldine oli. Rahwasteliidus püüdis Eesti toetada neid woolusid, mis üleüldise rahu kindlustamise teostamise poole püüdsid. Olgu tähendatud, et ühes rahwasteliitu astumisega Eesti automaatselt tervesse ritta teistesse rahwuswahelistesse ühendustesse astus, näituseks tööorganisatsiooni, kuna töökonwerents hiljuti Genfis ära peeti ja mille kohta pärastpoole üksikasjaliselt tuleb seletust anda. Ühenduses rahwasteliitu astumisega on Eesti ka enese kohta mõtte makswaks tunnistanud, et tema peaks rahwuswahelise kohtukonwentsiooniga liituma.

Paralleel rahwastewahelise poliitikaga on käinud meil omawahel Balti-riikide nõupidamised ja konwerentsid, algades webruarikuu konwerentsiga; pärastpoole olid mais, juunis, juulis konwerentsid Tallinnas, Riias ja Helsingis. Ei ole mitte üleliigne tähelepanu selle peale pöörata, et neil konwerentsidel said wälja töötatud programmi kawad, mis Balti-riikisid isekesis ühendawad. Need küsimused, mis Tallinna küsimuste nime all, jagawad Balti-riikide üldküsimused kolme osasse: poliitilised, majanduslised ja kaitseküsimused. Esimene grupp sisaldaks kõige pealt Balti-riikide tegewuse koordineerimist Wene suhtes, teiseks Saksa suhtes ja kolmandaks kogu meie välispoliitika rahwasteliidu suhtes. Peale selle kuuluvad siia küsimused Balti-riikide liidu ligemast konstrueerimisest, eriti rida küsimusi õigusliste küsimuste selgestegemiseks, ning informatsiooni küsimused kodus, nii ka wäljamaal. Eriti tärkab küsimus üles Balti-riikide diplomaatkonsulaar wõrku luua üle terve ilma. Igasse riiki ei saa meie mitte oma diplomaatilist esitust saata ja sellepärast peame meie ühendusse astuma teiste riikidega, et nemad meie kodanikkude kaitse oma peale wõtaksid. Näituseks, kaitseb Eesti huwisid Jaapanis Soome saadik. Ka mujal on es suhtes teatud kombinatsioonid olemas, milleks on saawutatud teiste riikidega lähem kokkulepe. Need on poliitilised küsimused. Majanduslistest küsimustest oleks

kõige pealt tähendada transiit- ehk läbikäimise-poliitika, olgu see raudtee-, posti-telegraafi ehk ka mereläbikäigu suhtes. Peale selle on üleüldine ökonoomiline poliitika Balti-riikide wahel ette nähtud, mis puudutab muuseas tolli tariifisid. Ka on konwerentsidel finansküsimused arutamisel olnud.

Suur grupp küsimusi on peale poliitiliste ja majandusliste küsimuste omakaitse organiseerimise küsimused, mis tegelikult Balti liidu arenemise aluseks sel aastal olnud ja mille peal see läbirääkimisi edasi jätkab.

Wäga tähtsad momendid Balti liidu arenemisloos olid Riia konwerents, kus ligemalt läbi arutati need punktid ja suhted, mis läbikäimisesse teiste riikidega puutuwad. Selle järeldused on simmulaar notes Wenemaale ühelt poolt ja majanduslise poliitika ühtlustamiseks sammude astumine teiselt poolt. Kirjutati alla ka rida lepinguid, milledest muuseas täna Riigikogule esitatakse konsulaar-lepingud ja posti-telegraafi lepingud Eesti, Läti ja Leedu ehk Eesti-Läti ja Eesti-Leedu wahel. Sõlmiti weel leping rahwuswahelise eraõiguse küsimuse korraldamiseks ja peale jõulut esitatakse leping kurjategijate wäljaandmise asjus. Jõuti otsusele, et välispoliitika, olgu majanduslikes ehk puht poliitilises suhtes, — koordineerimise alal on tarwis perioodiliselt koos käia Balti-riikide esitajatel; üheks niisuguseks kokkutulekuks on ka Balti-riikide esitajate konwerents homme Tallinnas.

Enne, kui üksikute lepingute juure minna, lubatagu mul peatada paari sõnaga teise tähtsa ala juures, mis domineerib ja reguleerib meie huwisid tänawu aastal esimest korda meie välispoliitilises ja ka majanduslikes läbikäimises naaberriikidega. Need on majanduslepingud, — kaubalepingud, mis tänawu walitsus tegelikult sõlminud eriti Soomega. Juba 1919 a. oli meil Soomega sellel alal läbirääkimisi, need kõstsid paar aastat, ja tänawu jõuti kaubandusleping Soomega alla kirjutada. Selle lepingu osadest on täna ratifitseerimisel lepingud merealuste kaabelite suhtes. Siis on weel läbirääkimisi kaubalepingute suhtes Prantsusmaaga, Poolaga, kellega 15. jaanuaril esimene koosolek, ja Skandinaawia riikidega. Ettewalmistusel on ka kaubalepingud Wenemaaga ja Saksa maaga. Meie majanduslepingute põhimõtteks on see, et oma eksportainetele kasulikku turgu soetada ühelt poolt ja teiselt

poolt võimaldada meile võimalikult soodsatel tingimistel niisuguste ainete sissewadamist, mis meie majanduslist elu hõlbustawad ja arendawad. Eraldi on siin rõhku pandud põllutööstuses tarwiliste riistade ja ainete peale. Need põhimõtted on ka kaubalepingus Soomega läbi wiidud. Wõetakse kõik abinõud tarwitusele, et saawutada võimalikult headel tingimistel aineid, mida wajawad meie wastawad tööstused ja turg. Soome lepingus on eriti tähelepanu pööratud paberimasse sisseweo peale, sest et meil seda ei walmistata, vähemalt mitte kõiki sorte. Ka masinaletööstus ei ole selles suhtes tähele panemata jäänud. Iseäranis pannakse selle peale rõhku, et põllumajanduses tarwisminewad masinad hõlpsasti kättesaadawad oleks. Üleüldse on nende kaubalepingute juures meie tööstuse kaitset silmas peetud ja sellest waatepunktist wälja mindud. Ka tollid on nõnda korraldatud, et tööstus selle all mitte ei kannata. Tooresainete odawa ehk hoopis ilma tollita sissewedamise peale püütakse eriti rõhku panna. Soome-Eesti kaubalepingus on ette nähtud, et tooresained, nagu tselluloos jne. odawat tolli kannaks, ehk sootuks ilma tollita sisse toodaks. Samuti on lugu ka ehitusmaterjaali pealt wõetawate tollidega, nagu puumaterjaal ja kiwitööstuse saadused. Peale selle wõetakse tarwitusele kõik abinõud, et meie põllusaadustele head turgu leida, mitte ainult Ida poolt, waid meie tööstusel on teatawad eksporthuwid ka teisale. Iseäranis soodsalt turgu on leidnud puutööstuse saadused ja tsement, peale selle muidugi weel terve rida teisi tööstusharusid. Kaubaleping Soomega on meil nii korraldud, et põllusaaduste pealt mingisugust tolli ei wõeta ehk jälle märksa vähema tolliga, kui muudelt ainetelt, lepitakse. Põllusaaduste hulka kuuluvad siin kariloomad, liha ja kartulid, ka kõik seemned jne. Head turgu leiawad ka keemikaalid, sest meil praegu oma keemiatööstus on ja meie loodame, et põlewkiwitööstuse arenemisega ka meie keemiatööstus juure wõtab. Need on põhimõtted, mis majandusliste lepingute sõlmimisel arwesse on wõetud ja mis ka edaspidi meie lepingute aluseks jääwad. Eri-line küsimus tärkas üles Balti-riikide omawahelisel konwerentsil. Siin leiti, et on võimalik edasi astuda, leiti et põhimõttelikult võimalik on kaubalepingutes isegi niikaugele minna, et tegelikult ära kaotada tolliwalwe, mis võimalik sel puhul, kui tollitariifid saawad unifitseeritud, sisemaal makswad aktsiisid enam-wähem kokkukõlasse wiidud. Pea põhimõtted uue tolli-

poliitika kohta said ette nähtud Riia konwerentsil ja enne seda Tallinna konwerentsil juulikuus. Wiimasel puhul wõeti terve rida otsuseid wastu tollipoliitika, transiidi jne. kohta. Nende pea põhimõte on see, et Balti-riikide üksteisega läbikäimine peab hõlbustatud olema, tollimaksud ja mõõdud enam-wähem ühtlased.

Selle majanduspoliitika sihi arendamiseks, mis Tallinna konwerentsil üles seati, järgnes konwerents septembrikuus Riias, kus paralleel selle materjaaliga tärkas üles küsimus Balti-riikide majanduspoliitika suhtes Wenemaaga, wiimane just eriti Wene initsiatiivil, kes juba maikuul sarnast konwerentsi ette pani. Riia konwerentsil olid esitud neli Balti-riiki: Eesti, Läti, Leedu ja Soome. Ma pean ütleva, et esialgu kawatsetud oli, et konwerentsist osa wõtawad ainult Eesti, Läti ja Leedu esitajad, kuid Wabariigi Walitsuse initsiatiivil sai sellest konwerentsist osa wõtma kutsutud ka Soome oma esitaja kaudu, kes selleks ka nõusolekut awaldas. Et konwerentsil transiit kaubanduslised küsimused arutamisele pidid tulema, siis ei wõinud ju Soome, kes sellest asjast osa wõtab, kõrwale jääda. Riias, nagu teie teate, tehti terve rida otsuseid, mis sihitud olid selle poole, et Wenemaa ja Balti-riikide kaubanduslist läbikäimist hõlbustada ja võimalikult pea kaubanduslist lepingut teha Wenemaaga. Nende küsimuste lõpulikuks läbiarutamiseks tulewad homme wälisministrid kokku, et selgitada, kas on võimalik ühtlast kaubalepingut Wenemaaga teha, misugune see leping peab olema ja nii edasi.

Ma ei hakka pikemalt nende küsimuste juures peatama, waid puudutaksin weel mõne sõnaga riikide suhteid ja lahtiolemaid küsimusi. Meie wahekord Wenemaaga on kogu selle aasta jooksul hea naabri wahekord olnud. Mõnikord on see wahekord ka teraw olnud, näituseks kewadel, kus teatud ärewusega kõneldi sellest, et Wenemaa wõib uue sõjaga kallale tulla. Kuid sel ajal hakkas Balti-riikide elaw koostöötamine ja waiksid ka jutud Wene agressiivsusest. On ka terve rida üksikuid wahejuhtumisi Wenemaaga olnud, kus lahendada tuli mitmesuguseid küsimusi, iseäranis meie kodanikkude kohta, kes Wenemaale jäid ja optantide Wenemaale jäänud waranduse asjus, mida nemad tagasi ei saa. Meie kodanikkude kaitse asjus pean seda ära tähendama, et võimalikuks on saanud opteerimise aega pikendada kunni 1-se jaanuarini, et on saawutatud õigusi meie kodanikkude kaitseks Wenemaal. Üks lähematest ülesannetest on kon-

sulaar-lepingu tegemine Wenemaaga, mis niipea kui vähegi võimalik sündima peab. Eriline moment Eesti-Wene wahekorras oli poliitiliste wangide wahetamine. Juba kewadel panid wenelased meile ette, et meie wabastaks teatud hulga Eestis karistuse all wiibiwaid isikuid, kellest nemad huwitatud olewat. Wabariigi Walitsus ei leidnud seda mitte enne võimaliku olewat, kui Wenemaa 5. oktoobril ilmus kindla ettepanekuga wahetada 167 isikut nendest, kes karistatud ehk wangistatud uurimise all Eesti kodanikkudega Wenemaal. Wenemaa lubas wälja anda 280 inimest Eesti optante ehk kodanikka, kes Wenemaal poliitilistel põhjustel wangistatud said. Wabariigi Walitsus ei leidnud mitte võimaliku olewat oma kodanikka Wenemaale wälja anda. Selle tagajärjel teatati 22. nowembril Wene wäliskommissariaadi poolt meie saadikule Moskwas, et Wene nõukogude täidesaatew komitee presiidium on wastu wõtnud Wene kodakondsusesse 167 kodanikku nimekirja järele, mis notele juure lisatud. Selle nimekirja hulgas oli ka keegi herra Soans, kes uurimise all Tallinnas. Kuna seadusliku korra järele ei wõi Eesti kodakondsusest isikud lahkuda ilma Wabariigi Walitsuse loata. Suur hulk Wene kodakondsusesse wastuwõetutest andsid palwekirjad Eesti walitsusele sisse, et neid Wene kodakondsusesse astuda lubataks. Wabariigi Walitsus ei leidnud põhjust seda keelata, wabastas neid ja saatis sellekohaste määruste järele nad nende koduriiki wälja. Peab ütleva, et niisugune operatsioon kodanikkude wäljaandmises ja masseliselt wäljasaatmises kui ainuke juhtumine mitte korduda ei wõi. Wabariigi Walitsuse esitusele on juhtnõõrid antud, et niisugust wiisi enam tarwitatud ei saa. Rida küsimusi on siiski veel lahtiseks jäänud. Eriti just kontsessiooni ja majanduslise läbikäimise kohta. Iseenesest on majandusline läbikäimine väga elaw ja rahuloldaw. Kõige elawam on transiit, mis wist sellega seletataw, et meie sadam on kõige kohasemalt sisse seatud ja läbikäigu tingimised soodsad. Wene poliitikaga seotud on ka Ukrainaga lepingu sõlmimine, selle lepingu eeskujul, mis juba waremalt tehtud Ukrainal Läti ja Leeduga. Juba läinud detsembrikuul pööras Ukraina sarnase ettepanekuga Eesti poole. Ukraina walitsus tahis teha rahulepingut, kuna aga Eesti Ukrainaga sõjajalal ei ole olnud, ei wõinud Wabariigi Walitsus seda mitte aktsepteerida ja oli nõus lepingut tegema poliitilisel ja majanduslisel alal. Wene wälisasjade kommissar Tshitsherin määrati esialgu

Ukraina wolinikuks. Pärast nimetati tema asemele Kotshubinsky. Meie poolt oli esitajaks herra Wares Moskwas määratud, kes selles asjas väga palju tööd on teinud. Leping kirjutati 25. nowembril alla ja on täna Riigikogule kinnitamiseks ette pandud. Kui waja, wõtan ka mina selles asjas eriti sõna. Pean ütleva, et see on Eesti-Wene rahuleping, wälja arwatud need punktid, mis käiwad sõjalõpetamise kohta. Juure on lisatud punktid opteerimise korra ja waranduste wäljaandmise kohta, umbes neil alustel, nagu need Wenega tegelikult makswad. Kui Riigikogu lubab seda lepingut ratifitseerida, siis on esimesest jaanuarist võimalik opteerimist alata. Statistiliste andmete järele on opteerimise tõttu rahwa arw 3% wõrra suurenenud. Oleme Wenemaalt saanud suure protsendi kvalifitseeritud tööjõudu ja 12% kõrgema haridusega jõudusid.

Peale selle on veel tulnud kõiksugu spetsialiste tööstuse aladel. Meie wahekorras Lääne-Euroopa riikidega ei ole muutusi olnud. Wähemalt wõin ma seda toonitada, et wahekord endine sõbralik on, iseäranis liitriikidega, ning teiste riikidega, kellega wahekord nii soe ei ole, on ta korrektne. Mis puutub nüüd eriti Briti ja Prantsusmaasse, siis on meil võimalus olnud nendega sidemeid veel enam tihendada, mis awaldub selles, et nimetud riigid meie juure nimetanud oma täiewolituslised saadikud, ning meie poolt on loota, et warsti oma täiewolituslise saadiku wõime ka Londonisse saata. Prantsusmaaga oleme meie kaubalepingu tegemist alganud, millele nüüd terve rida teisi lepinguid järgneb. Briti on see riik, kes meie kodanikkude huwisid wäljaspoolt kaitseb, ja nagu mul võimalik oli oma wiimasel Londonis käimise puhul kuulda, Briti wälisministeeriumis, siis on nad ka walmis tulewikuks meile lähemalt sel alal wastu tulema. Ameerika-Ühisriikidesse on meil korda läinud oma esitust saata, kes niipalju kui nendel erakorralistel oludel, mis seal walitsewad, võimalik on, meie huwisid kaitseb. Ei ole veel küll täitsa selgunud Ameerika poliitiline ilmawaade endise Wenemaa suhtes, kuid niipalju on kindel, et waenulist sammu seal poolt mitte karta ei ole. Saksamaaga on läbikäimine korrektne. Mis puutub Saksa wägede siinwiibimise kohta 1918 a., siis ei olnud need mitte okkupatsiooni wäed, waid ainult politsei-wägi, mis juriidiliselt hoopis teise mulje jätab. Sellekohaselt on ka heaksteemise küsimused päewakorral. Skandinaawia riikidega on wahekord hea ning Rootsi, kui

kõige suurem põhjariikidest, nimetab oma täiewolilise ministri lähemal ajal Balti maadesse, eriti Eestisse. Wabariigi Walitsuse ligemad ülesanded sihiwad just selle peale, et meie poliitilist ja majanduslist olukorda teiste riikidega lahendada ja suurendada, eriti just naabririiikidega. Ikka ja alati jääb meile see suuremaks ülesandeks, et oma sidemeid naabritega nõndanimetud Balti-riikidega koomale tõmmata, et sünnitada lüli ilmapoliitikas ja seal ennast maksuma panna, kus wähegi wõimalik. See on meil juba osalt korda läinud, sest et oleme saanud rahwuswahelise poliitika faktoriks. Need on põhimõtted, mis Wabariigi Walitsust on juhtinud sõlmides kindlaid lepinguid, mis meie wäliselu aluseks ja nüüd kinnitamiseks ette pandud. Wabariigi Walitsus julgeb loota, et need lepingud Riigikogu poolt kinnitamist leiawad.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Esitatud leping kaabelite omamisõiguse kohta on rõõmustaw nähtus. Oluliselt ei muuda ta siin midagi, sest juba 1917 a. saadik maksis see wahekord, et kaabelid, niihästi Eesti kui Soome eramandus on, ja on ka selle järele talitatud. Igatahes on see aga rõõmustaw, et meil nüüd juba õigusline leping on sõlmitud, mis selle tegeliku omandusõiguse tarwitamise tulewikus igaks juhtumiseks kindlustab. Rahwaerakonna seisukohalt wõin ma seda sündmust rõõmuga terwitada. Ühtlasi on aga ka see tähtis, et see sisuliselt tähtis, wäliselt aga lühike leping, juhust on annud herra wälisministrile pikema seletusega wälispoliitika peajoonte kohta esineda. Et see leping just eriti põhjust oleks annud pikemaks seletamiseks, ei wõi just ütelda, waid wististe on weel teisi lepinguid, mis lähemal ajal arutamisele tulewad ja millede pärast herra wälisminister on tarwilikuks arwanud wälispoliitika sihtjooni üksikasjaliselt ära tähendada. Wõib olla, et meil oleks teisel puhul parem olnud üldise wälispoliitika üle rääkida, kui nende lepingute puhul. Wististe oleks selleks eelarwe kohta läbirääkimistel kohasem silmapilk olnud, et siis ka Riigikogu oleks omalt poolt tarbekorral wõinud oma sõnadele mõju anda eelarwe arutamisel wõetawale seisukohale. Nüüd wõib niisugune läbirääkimine wähest tähendust omandada ainult üksikute lepingute hindamisel. Aga kuna need lepingud ei ole weel mitte sisuliselt ette toodud, siis on ka raske ühe wõi teise lepingu seisukohalt neid nähtusi hinnata, mis meil wälispoliitika teostamisel iseäranis silmas tuleb pidada. Siiski on huwitaw wälisministri suust kuulda

asju, mis sügawalt mõjuwad meie riigi sisemisse elusse, sellepärast et wälispoliitika alal sõlmitud lepingud ja kawatsetud ühendused tagasi mõjuwad kõigil rahwa majanduslistel aladel, osalt isegi rahwuskultuurilistel küsimustel. Mis nüüd eriti puutub lepingutesse, mis on tehtud Soomega, siis ei wõi meie siin muud kui rõõmu awaldada, et nende wormiliste lepingute tegemiseni on jõutud. Lähemalt aga nende lepingute sisu peab küll siis arutama, kui need lepingud üksikasjaliselt ette truakse. Siiski oleks niipalju tähendada, et meil kaubanduslepinguid ja teisi majanduslisi lepinguid tehes, silmas tuleb pidada, et meie mitte ainult andjad ei ole. Üleüldine lähtekoht on meil olnud enne, kui meie oleme oma iseseiswuse kindlustanud, et meie rahwuswahelises elus wõimalikult wähe takistust peame sünnitama oma majanduspoliitikaga. Ja et Läänemere rannamaal mitte ei oleks takistust nendel suurtel rahwuswahelistel majandusliste huwide liikumistel, mis on wiinud omal ajal ilmasõja kokkupõrkamistele. Aga see juhtnõte, et seks peame meie wõimalikult waba kaubanduse maaks saama, on ainult üleüldise sihi ära tähendanud. Niikaua, kui meie oma majanduslist seisukorda rahwuswaheliselt ei ole saanud kindlustada, on meil tegemist ülemineku ajaga ja ülemineku aja poliitikaga, ja siin on kahtlemata tarwis, et meie mitte korruga kõiki wesiwärawaid eest ära ei tõmba, niikaua, kui meie mitte ei ole saanud kodus oma asju korraldada. Sellelt seisukohalt on küsida, kas meie wabakaubanduse mõttes enamsoodustuse alusel oma naabrimaadega kokku leppides, oma koduse tööstuse ja oma rahwamajanduse arenemise käiku liig suurte katsumiste alla ei wii, kui meil ei ole wõimalik isegi ülemineku aja nõudeid rahuldada ja oma rahwamajanduslist seisukorda wähemalt esialgu kindlustada. Kui meie lähemalt Soome-Eesti lepingu sisu arutama hakkame, siis näeme, kui suur huwi meil on oma maa saadusi, iseäranis põllutöö saadusi ilma tollita Soome wiia. Et meil, nagu wälisminister nimetas, loomade wäljawedu Soome iseäraliku huwiga oleks, seda wõib küll waewalt rõhutada. Loomakaswatus on Soomes paremini korraldatud kui meil ja Soome wälja wedama hakata meie loomi, oleks küll asjata lootus. Sellepärast oleks ka siis kõik need enamsoodustuse määrused, mis meil sellel alal waba wäljawedu wõimaldab, wäheste rahwusmajanduslise ulatusega. Et meie kartulid ja õunu, mis ennegi Soome läksid, nüüd õigustuse lepingu alusel ilma

tollita välja wedada võime, see on muidugi teatawal määral kindlustus, aga seal on küsimine, kui palju meie siis nüüd selle eest vastu võime saada nende saaduste pealt, mis Soomemaa oma ärkawa tööstusega valmistab.

Agas isegi siis, kui meie selle wahekorra loomisel esialgu nõrgema poolena vähem saame, kui meie anname, ei sünnitaks meile suurt kibedust ja tõuswate raskuste ärahoidmiseks võiks meeolu ikkagi lootusrikkaks jääda selles mõttes, et meil arenemise võimalusi on, mis meile tulewikus võimaldavad tasa teha need esialgsed kahjud, mis meie oma kaubawahetusel praegu peame kandma. Ja iseäranis oleks selle poolest seda lepingut terwitada, et meie just Soomemaaga sel teel lähemasse wahekorda saame astuda, ja et sellel teel meil siis wahekord tiheneks, mis ka muudel aladel seda tähtsam on. Kas kaubalepingu tegemise puhul võimalik ei oleks olnud ka mõnda eriküsimust lahendada, mis iseäranis nüüd, ülemineku ajajärgul, meie kaubanduse seisukohast väga tähtis on, sellest ei hakka ma täna mitte lähemalt kõnelema. Kas „Wäinämöinen“ meile tagasi tuleb Tallinna sadamasse, ei ole mitte liig suure tähendusega, ja kas selle jällohkuja ärajäämine mitte Tallinna sadamat ei aita sulguda ja nagu välisminister tähendas sadama seisukorda mitte tuntawalt ei raskenda, sellest ei maksa täna mitte kõneleda. Peame aga küll silmas pidama, et kui meil nüüd tegelikult sadamal jääolude tõttu raskusi on, siis see kahtlemata mitte üksi silmapilgu huwisid ei riiwa, waid see aitab Eesti sadamatelt juhtida transiitkauplemist võib olla pikaks ajaks teisale ja aitab teised sadamakohad jalule, et need võiksid wõtta oma peale ülesandeid, mis muidu oleks Tallinna sadama täita olnud. Sellepärast siis teatawate võimaluste loomine meie kaubalepingute sõlmimisel ei ole mitte silmapilgu seisukohalt tähtsad, waid tähtsad meie kaubanduse suhtes, meie tulewiku kindlustamiseks lähematel aegadel. Kuid sellest võime edaspidi kõneleda. Mis meie oma kokkulepetes Soome wennasrahwaga enesele lubada võime ja lubama peame oma rahwusliku tulewiku seisukohalt waadates, ei tohiks see mitte mõõduandwaks ja eeskujuks saada meie kokkuleppimistel teiste maadega. Siin on välisminister üksikasjalisemalt nõupidamisi ja konwerentse püüdnud, millega muu hulgas katsutakse ette valmistada majandusliselt poliitilisi ja isegi riigikaitse lepinguid teiste maadega. Nende üksikute sam-

mude hindamine peab eriliselt muidugi sündima, siis kui need erilepingud arutusele tulewad, aga tunne, et kui meie Balti-riikide majandusliste lepingute ettevalmistamisel teatawaid ettevalmistawaid samme teeme ja kui need libisewad niisugustele kohtadele, kus meie majandusliste huwide kaitse ja teataw ettevalmistus raskendatud on, siis seda waewalt välispoliitika edusammude hulka tuleb lugeda. Kui juba Helsingis 1920 a. konwerentisi puhul mõnelt poolt õige intensiivselt katsuti läbi rõhuda, et sarnaste majandusliste kokkulepete ettevalmistamine peab kontsentreeritama teatawatesse keskkohadesse, siis tundub, et sellega mitte ainult ei tõsteta nende maade prestiihi, waid, et selle läbi siis nende kokkulepete ettevalmistamine võib parematesse oludesse seada neid, kellel võimalik on rohkem selle tagajärjel oma huwide seisukohalt talitada ja töötada. See ei olnud mitte mõni wäiklane rahwusline enesearmastus. Kui siis nõuti, et niisuguste sammude astumine peab nii kujunema, et mitte ühel puhul kõik ei tehta ja selle tagajärjel siis üleüldiste majandusliste ja kaubandusliste lepingute ettevalmistamise töö mitte ainult Riiga ei pidanud koonduma, waid nagu näituseks, telegraafi lepingute ettevalmistamiseks Helsingi pidi kokku tuldama, kus kõige rohkem eeltöid selleks tehtud. Teistes asjades jälle Tallinna jne. Minu arwates ei ole see mitte ka nüüdsel ajal ega lähemas tulewikus ülearune, kui teatawate üheõigusluse nõuete järele talitatakse nii, et head wahekorda luues enesele mitte liiga ei tehtaks ja kellegile ülekohtu ei sünniks, sest et see pärast siis wahekorda ainult rikub. Teiselt poolt peaks meil ikka selge olema, et isegi siis, kui meie tahame järelandlikud ja väga leplikud olla oma kokkuleppimistes, meie sellega mitte ei päästa ega kindlusta tulewiku head wahekorda. Sõpruseks aga rahwastewahelises kokkuleppimises on just oma huwide kaitse weel suuremaks kindlustuseks, kui ülearune järelandmine, sest et selle läbi just kõige vähem kokkupõrkeid ja hõõrumisi tulewikus tekib ja sellelt seisukohalt ei ripu mitte sõprus, kui nõutakse oma huwi kindlustamist niipalju, kui seda õiglane wahekord lubab. Sellest seisukohast ei tuleks meil mitte ainult majanduslikkude, waid ka poliitiliste lepingute sõlmimist toimetada. Kui meie nende lepingute üksikasjalisel arutamisel näeme, et meie, võib olla, silmapilgu meeolule ühes ehk teises asjas liiga palju järele anname, nii et meie

pärastistel õiendamistel ainult hõõrumiseks pinda loome, siis on parem, kui silmapilgul kindlaks jääme ja silmapilgu raskustest ajutise sõprussidemete näol üle katsume saada. Sellelt seisukohalt arwan mina, et meie välispoliitikas, selle üleüldiste selgete sihtjoonte peale vaatamata, on siiski nõnda talitunud, et ajutiste nõuete ja silmapilkliste tarwiduste rahuldamiseks on liiga palju ennast kohustatud kaugema tulewiku jaoks. Et see meid liig palju seob, ja meie riikliste ja rahvuslike huwide kaitset mitte ei selgita, see on selge. Sellepärast peame meie ette ütlemä, et kui nende üksikute kokkulepete ja lepingute arutamine tuleb, siis meie just nende kaugemate rahvuslike huwide seisukohalt peame wälja astuma. Meie ei taha välispoliitika alal mitte kaugemale minna, kui see hädapärast tarwilik on. Meie peame kinni pidama sellest seisukohast, mis mõõduandew on olnud, kõige suurema riigi välispoliitikas ja nimelt Inglismaa välispoliitika alal. Seal maksab juhtsõna, et parteide wõitlus ja üksikute woolude lahendamine ei tohi mitte ulatada välispoliitika alale. Kas seal olid wõimul tory'd wõi olid seal wõimul whig'id, wõi olid välispoliitikat juhitanud liberaalid, ikka pärandas üks teisele oma välispoliitika, ilma et seal tarwis oleks olnud pööranguid ette wõtta ja mingisuguseid sihilikka muutusi toime panna, waid seal peab välispoliitika olema rahvuslik. Sellelt seisukohalt ei taha meie mitte kuidagi wiisi raskendada välispoliitika ajamist ühegi raskendawa nõudmisega, waid meie tahame ainult seda teha, mida hädapärast oleks tarwis teha ja nõuda seda igal juhtumisel ühe kui teise kabineti puhul. Sellepärast arwan mina, et meie ei tohi välispoliitika arutamisel mitte minna parteilikuks, waid meie tahame välispoliitikat arwustada rahvusliku huwi seisukohalt.

A. Hansen (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Mind huwitab eriti üks küsimus, mis puutub meie Ida poliitikasse. (Liikumine kohtadel ja naer.) Hiljuti ilmus kõigis lehtedes „Eta“ telegramm selle kohta, et Eesti, Läti, Poola ja Rumeenia on oma välisesitustele kohuseks teinud Soomega solidaarsed olla ja Soome huwisid Karjala küsimuses rahwasteliidus kaitsta. Mina tahaksin teada saada, kuidas seda otsust tuleb mõista. Meil on teada Karjala mässu sisu. See ei ole mitte ainult Ida-Karjala mäss, ega ainult Ida-Karjala kodanluse ettewõte, waid selles ettewõttes on seotud laiemad ringid. Ühelt poolt on

teada, et selle mässu algatajaks tuleb suurel määral pidada Wene kontrrewolutsiooni eesotsas seiswat Sawinkowi. (Naer.) Teiselt poolt teame meie, et Soome walitewad ringkonnad, vähemalt Soome kodanlus, ei ole Ida-Karjala asjas mitte üksikõikne. Soomes wõetakse igas maakonnas wabatahtlikka, muuseas on nüüd kokku tõmmatud ja saadetakse Karjalasse Kroonlinna põgenikka, kes Soomes wiibiwad. (J. Tõnisson (rhw.): Kust Teie seda teate?) See on meie asi, kust meie seda teame. Soome walitus on wäga huwitatud Ida-Karjalast tema loodusrikkuste pärast. Soome kodanlus ihub hammast selle territooriumi kohta üleüldse. Ja kui Soome kodanlus oma isu rahulduseks seda mässu ikka süwendab, ja sellega siis nõukogude-Wenemaaga wahekorrad terawmaks ajab, oletame kunni sõjani, kuidas tuleb siis seda kaasatundmist ja huwide ühtlust mõista? Kas ka nii kaugele ulatab see solidariteet. Oleks huwitaw kuulda, mis herra välisminister selle kohta ütleb.

Wälisminister A. Piip: Ma tahtsin tähendada, et Tallinna sadam ei ripu ära „Wäinämöise“ huwidest. Kui meie saame „Wäinämöise“, on hea, — kui ei, siis leiame teisi teid, et sadama wabaks hoida. Läbirääkimised on praegu käimas wenelastega suurema jäämurdja saawutamiseks. Mis puutub nüüd Hansen'i küsimusse, siis wõin ütelda, et meie Soome huwide kaitsjad ei ole, küll aga oma huwide kohaselt talitame.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner: Seda silmas pidades, et see eelnõu kiire iseloomuga ja kuna kodukord nõuab, et I ja II lugemise wahel oleks kolm päewa, siiski aga lubab erandid teha, siis wõib teda ka järgmisel Riigikogu koosolekul päewakorda II lugemiseks üles wõtta. Teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel koosolekul II lugemisele wõtta.

Juhataja K. Wirma: Ma panen hääletamisele, et käesolewat seaduseelnõu wõtta järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

6. Seadus

Eesti-Soome wa-
heliste merealuste
kaabelite korras-
pidamise ja kasu-
tamise kohta, sa-
muti ka nende
kaabelite abil toi-
metatawa tele-
graafilise ja kau-
gekõnelise läbi-
käimise kohta
Eesti ja Soome
wahel — I luge-
misel.

Wäliskommis-
joni aruandja **J.**
Laidoner: Käesolew
leping on eelmise lepin-
gu järelalus. Selle lepin-
guga korraldatakse wa-
hekord kindlaks Eesti
ja Soome waheliste me-
realuste kaabelite kor-
raspidamise ja kasuta-
mise kohta. Seal on lü-
hidalt tehniliselt wälja
töötatud need tingimi-
sed, kuidas ülepea nen-
de kaabelite eksploa-
teerimine peab teos-
tatama. See leping oli arutusel raha-
asjanduse komisjonis, kes leidis tema
tarwilise olewat. Peale selle oli ta
läbi arutatud tehniliselt wäliskommis-
jonis posti ja telegraafi peawalitsuse ülema
juuresolekul, kes ka oma heaksarwamist
selle lepingu kohta awaldas, peale selle
kui ta juba oli alla kirjutanud. Eraldi peab
siin tähendama, et kui tuleks juhtumine,
kus oleks ühine sõjaline wäljaastumine, et
siis on ette nähtud, kuidas neid kaabelid
wõib kasutada. Ja kõige wiimaks on ette
nähtud, kui peaks nende kaabelite kasuta-
mise ja parandamise juures waidlusi tek-
kima, et siis need waidlused saawad lah-
hendatud wahekohtu teel. Seda kõike sil-
mas pidades, arwab wäliskommisjon, et
niisugune leping on tarwilik ja kasulik.
Kui meil on ühine warandus Soome riig-
iga, siis peab ka sellekohane leping
olema, kuidas seda warandust kasutada
jne. Sellepärast teen wäliskommisjoni ni-
mel ettepaneku seda seaduseelnõu I luge-
misel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääle-
tatakse.) Wastu ei olda. Sellega
on see seaduseelnõu I lugemi-
sel wastu wõetud. Sõna on korra
kohta aruandjal Laidoner'il.

Juhataja K. Wirma: (Hääle-
tatakse.) Wastu ei olda. Sellega
on see seaduseelnõu I lugemi-
sel wastu wõetud. Sõna on korra
kohta aruandjal Laidoner'il.

Aruandja J. Laidoner: Neilsa-
muil põhjusil kui eelmisel korral, teen ette-
paneku, et see seaduseelnõu saaks järgmi-
sel Riigikogu koosolekul päewakorda II
lugemiseks üles wõetud.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek
on tehtud seda seaduseelnõu järgmisel Riig-
ikogu koosolekul II lugemiseks päewa-
korda wõtta. (Hääletatakse.) Wastu
ei olda. Sellega on see ettepanek
wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juure.

7. Seadus Eesti
ja Läti wahelise
konsulaar-lepingu
kinnitamise kohta
— I lugemisel.

Wäliskommis-
joni aruandja **A.**
Birk: Austatud rah-
wäesitajad! Seaduseel-
nõu Eesti ja Läti wa-
helise konsulaar-lepingu

kinnitamise kohta on ühes seletuskirjaga
Riigikogu liigetele kätte saadetud ja ma
wõin aruandjana ainult paari märkusega
leppida. Leping, mis praegu arutusel, kan-
nab üleminekuaja teatawaid tundemärka,
kuid mõned konarlused, mis iseäranis eesti-
keelse tõlke alal tähele pandud, wõiwad
ära parandatud saada, enne tema awalda-
mist, nii et wälisasjade komisjon wõima-
liku leidis olewat seda seaduseelnõu kin-
nitamiseks ette panna. Tuleb tähendada,
et leping on Riias tehtud ja seal ka prant-
suskeelses algtekstis alla kirjutatud. Wä-
liskasjade komisjon on sellel arwamisel,
et eestikeelne tõlge peab tingimata seaduse
ja lepingu awaldamisel juures olema ja
nimelt wõõrakeelse alglepingu eel. Kõiki
asjaolusid silmas pidades, panen ette seda
seaduseelnõu tema juures olewa lepinguga
I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääle-
tatakse.) Wastu ei olda. Sellega on
see ettepanek wastu wõetud.

Aruandja A. Birk: Panen ette
seda seaduseelnõu järgmise Riigikogu koos-
oleku päewakorda II lugemiseks üles wõtta,
ilma Riigikogu kokukorras tähendatud
kolmepäewast tähtaega ära ootamata.

Juhataja K. Wirma: Kommisjoni
aruandja poolt on ettepanek tehtud seda
seadust II lugemisele wõtta järgmisel Riig-
ikogu koosolekul ilma kolmepäewalist
tähtaega ära ootamata. (Hääletatakse.)
Wastu ei olda. Sellega on see
ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juure.

8. Seadus Eesti
ja Leedu wahelise
konsulaar-lepingu
kinnitamise kohta
— I lugemisel.

Wäliskommis-
joni aruandja **A.**
Birk: Käesolew le-
ping on paralleelne
eelmisele lepingule ja
mis eelmise lepingu

kohta öeldud, maksab ka käesolewa kohta.
Tõlked on ühed, ka weadki mõlemis on
sarnased. Komisjon teeb ettepaneku seda
seaduseelnõu ühes tema juures olewa kon-
wentsiooniga I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääle-
tatakse.) Wastu ei olda. Seega on

see seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja A. Birk: Neilsamuil põhjusil, mis eelmisegi seaduse juures ette tõi, teen ettepaneku seda seadust II lugemisele võtta järgmisel Riigikogu koosolekul ilma kolmepäevalise tähtajata.

Juhataja K. Wirma: Komisjoni aruandja on ettepaneku teinud seda seadust II lugemisele võtta järgmisel Riigikogu koosolekul ilma kolmepäevalise tähtajata. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Seega loen ettepaneku vastu võetuks.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

9. Seadus Eesti, Läti ja Leedu vahelise lepingu kinnitamise kohta mõne rahvusvahelise eraõiguse küsimuse korraldamiseks.

Wabariigi Walitsuse poolt palutakse seda seaduseelnõu päewakorrast ära võtta. Selle kohta keegi sõna ei soovi. Vastu ei olda. Seega loen ettepaneku vastu võetuks.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

10. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja selle lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta — I lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk:** See leping on rahwaesitajatele eestikeelses tõlkes kätte jagatud. Algsel leping on tehtud kolmes keeles, nimelt: Eesti, Ukraina ehk Wäike-Wene keeles, kui seda nii nimetada võib, ja Wene

keeles. Leping on alla kirjutatud mõlema riigi esitajate poolt Moskwas. Sellel lepingul on oma väikene ajalugu, mille juures peatama pean teatawate selgitawate andmete ettetoomiseks. Kui omal ajal Tartus Wenemaaga rahuleping tehti, oldi arwamisel, et see leping on tehtud kogu Wenemaaga ehk vähemalt selle Wene maaga, mis sel ajal ei olnud weel üle läinud iseseiswatesse riikidesse ja alles hiljem hakati Wene pool arwama, et see leping ei käiwat mitte kõikide Wenemaa osade kohta, ei käiwat nimelt mitte Ukraina kohta. Nõukogude-Wenemaa konstitutsioonis on tähendatud, et Nõukogude-Wenemaa on föderatiivne wabariik, kuid ütle mata on jätetud, missugustest föderatiiv-

setest osariikidest ta koos seisab ja missugused õigused neil födereeritud riikidel, muuseas wälispoliitika alal. Ei olnud teada ühtki rahvuswahelist akti, kus oleks selgitatud olnud nõukogude-Wenemaa ja Ukraina wahelisi õiguslisi suhteid. Tartu rahulepingu tegemisel rääkisid aga Wene maa esitajad kogu selleaegse Wenemaa nimel ja ka rahuleping sai selleaegse Wenemaaga tehtud, tema selleaegses koosseisus. Kui läinud sügisel minul Tallinnas siinse Wene esitajaga meie wahekorid Ukrainaga tuli seletada, siis juhtisin Wene esitaja tähelpanu selle peale, et wäga raske on juriidiliselt asju ajada ja wahekorid sõlmida maaga, kes mitte riik ei ole, kellel pole juriidilise isiku nägu ega õigusi. Wene toleaeagne ajutine esitaja oli ka juriidilise haridusega isik ja ütles, et ta täiesti aru saab, et wäga raske on sarnastes oludes talitada ja wahekorid luua. Raskused tekkisid iseäranis opteerimise korraldamisel ja Eesti kodanikkude äratoomisel Ukraina pinnalt. Praegusel korral on ju riiklised raskused kõrwaldatud, kuna meil nüüd juba teada on ametlik leping Ukraina ja Wenemaa wahel, mis alles tänawu aasta tehti. Wiimases lepingus on ära näidatud wahekorrad mõlema riigi wahel ja on nimelt näidatud, missugused ametkonnad ja alad on neil ühtlased ja kuna wälispoliitika nende ühiselt korraldatawate alade hulka ei ole üles võetud, siis peab järeldama, et wälispoliitika kumbgil neil on iseseisew, et wälispoliitikat kumbki iseseiswalt ajab. Nõnda näeme, et Ukraina on ka Wene-Poola rahulepingust osa wõtnud, kuidas meil lühidalt nimetataw, sest Wene-Poola rahuleping on õieti Wene-Ukraina-Poola leping. Eesti wabariik tegi nüüd lepingu, mitte rahulepingu, Ukrainaga meie ei sõdinud, Ukraina wabariigiga ja see leping sisaldab, nagu rahwaesitajad wõiwad näha, suuremalt osalt Tartu rahulepingu paragrahwide korramist. Peale selle on temale juure pandud lisandus, mis optantide ja opteerimise korralduse kohta käib, mis tegelikkudest oludest wälja kaswanud. Ajakirjandus on Tartu rahulepingut juba pikalt käsitanud, samuti on teda ka rahwaesituse kõnetoolilt selgitatud, nii et ma ei tarwitse ka Eesti-Ukraina lepingu juures enam pikemalt peatada.

Teen ettepaneku seda seaduseelnõu ühes tema juures olewa lepinguga I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel

wastu wõtta. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduseelnõu Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja selle lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta I lugemisel wastu wõetud. Sõna on korra kohta aruandjal.

Aruandja A. Birk: Tarwiduse tõttu leian ma õiguse olewat wälisasjade komisjoni nimel ettepaneku teha seda seaduseelnõu juba järgmisel Riigikogu koosolekul II lugemisele wõtta, ära ootamata jättes, et Riigikogu kodukorra järele I ja II lugemise wahe kolm päewa peab olema.

Juhataja K. Wirma: Panen selle ettepaneku hääletamisele, et see seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosolekul päewakorda saaks wõetud. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

11. Seadus Eesti, Läti ja Leedu wahelise posti, telegraafi, telefoni lepingu kinnitamise kohta — I lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk:** Austatud Riigikogu liikmed! Siin on juba wälja jagatud posti, telegraafi, telefoni leping, mis on tehtud kolme riigi wahel, nimelt teatawa rahwuswahelise läbikäimise alusel posti, telegraafi, ja telefoni alade korraldamiseks. See leping on, nagu seletuskirjast näha wõib, juba 6. aug. 1920. a. Bulduri konwerentsil wastu wõetud. Läti wabariik on selle lepingu juba käesolewa aasta algusel ratifitseerinud. Meil tekkis tarwidus seda lepingut teist kord alla kirjutada. Tema on wälisminister herra Piip'i poolt 18. juunil s.a. alla kirjutatud. Leping on kirjutatud prantsuskeeles. Wälisasjade komisjon lepingu sisu järele kaaludes, leidis selle sisuliselt wastuwõetawa olewat ja awaldas arwamist, et seda lepingut tuleb awaldada mitte ainult prantsuskeeles waid eestikeelse tõlkega esimesel kohal. Wäliskomisjoni nimel teen ma ettepaneku seda seaduseelnõu ühes tema juuresolewa lepinguga I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud posti, telegraafi, telefoni leping Eesti, Läti ja Leedu wahel 12. juulist

1921. a. — I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Sõna on korra kohta aruandjal herra Birk'il.

Aruandja A. Birk: Ma teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel koosolekul II lugemisele wõtta, ära ootamata jättes kolmepäewalist waheaega, mis Riigikogu kodukorras I ja II lugemise waheajaks ette on nähtud.

Juhataja K. Wirma: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

12. Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta Liiwimaa linnade hüpoteegi seltsi, nüüd nimetatawa Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides — I lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk:** Ma pean tähendama, et rahaasjanduse komisjon ja wälisasjade komisjon on läbi waadanud lepingu Eesti ja Läti wahel Liiwimaa linnade hüpoteegi seltsi, nüüd nimetatawa Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides, mis mõlema riigi walitsuswolinnikkude poolt Riias nowembrikuu 13. päewal 1921. a. alla kirjutatud ja mõlemad komisjonid on leidnud, et seaduseelnõu ühes lepinguga tuleb wastu wõtta. Wälisasjade komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud. Sõna on korra kohta aruandjal.

Aruandja A. Birk: Ma teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosolekul II lugemisele wõtta, ära ootamata jättes kolmepäewalist tähtaega, mis I ja II lugemise wahel peab olema.

Juhataja K. Wirma: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

13. Seadus põllutöoministeeriumi 1921. a. korralise eelarwe osalise muutmise kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman:** Rahaasjanduse komisjon waatas selle seaduseelnõu läbi ja leidis krediitide ümberpaigutamise põhjendatud olevat. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu võtta.

Juhataja K. Wirma: Panen selle ettepaneku hääletamisele, et seaduseelnõu põllutöoministeeriumi 1921. a. korralise eelarwe osalise muutmise kohta I lugemisel wastu võetaks. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu võetud. Sõna on korra kohta aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Ma teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosolekul päewakorda võtta, tähele panemata jättes kolmepäewalist termini, mis Riigikogu kokukorras I ja II lugemise waheajana on ette nähtud.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

14. Seadus põllutöoministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe osalise muutmise kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman:** Rahaasjanduse komisjon waatas selle seaduseelnõu läbi ja leidis, et põllutöoministeeriumi 1921. a. kulude-eelarwe suurendamine õigustatud on neil motiividel, mis Wabariigi Walitsuse poolt Riigikogu ligetele ette on kantud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu võtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu võetud. Korra kohta on sõna aruandjal herra Jürman'il.

Aruandja A. Jürman: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosoleku päewakorda võtta, mööda minnes kokukorras ettenähtud kolmepäe-

wasest tähtajast, mis I ja II lugemise wahel peab olema.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

15. Seadus Piirissaare 1921. a. tuleõnnetutele abiandmise kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson:** Käesolewa seaduseelnõuga tahetakse abiandmist korraldada neile, kes kannatada said Piirissaare tuleõnnetuse puhul. See abiandmine oleks: 1) laen kunni 10 aasta peale, majade ehitamiseks; 2) metsamaterjaali andmise näol ja 3) kalapüügiriistade andmise näol. Komisjon on selle seaduseelnõu läbi waadanud ja ma teen komisjoni nimel ettepaneku seda esimesel lugemisel wastu võtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus I lugemisel wastu võetud. Korra kohta on sõna aruandjal rkl. Johanson'il.

Aruandja L. Johanson: Teen ettepaneku käesolewat seaduseelnõu võtta järgmisel Riigikogu koosoleku päewakorda.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. See ettepanek on wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure. Kuid siin ei ole aruandja kohal, ja sellepärast jääb see wahele, edaspidiseks. Riigikogu läheb punkt 14 juure.

16. Seadus riigi 1921. a. erakorralise eelarwe suurendamise kohta 230.000.000 margani teedeministeeriumi alal — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja ja **O. Amberg:** See seaduseelnõu, kus Wabariigi Walitsus ette paneb suurendada teedeministeeriumi erakorralist eelarwet 230.000.000 marga võrra, käib raudteewalitsuse kohta.

Raudtee walitsusele on senni ajani operatsiooni summadeks määratud ainult 20 000.000 marka: 15.000.000 marka on määratud 12. jaanuaril 1920. a. § 12-a põhjal, järgmised 5 miljoni ka § 12-a põhjal 13. augustil 1921. a. Need summad on aga

raudtee operatsiooni kapitaaliks liig väikesed. Wene määruste järele raudtee alal, mis ka praegu meie riigis makswad on, on ette nähtud, et raudtee operatsiooni kapitaaliks on niisugust summat tarwis, et raudtee wõiks ennast nii kütteinete kui ka teise tarwilise materiaali warustada ühe aasta peale. Weneaegse määruse järele tuleks selle osa kohta põhja-lääne raudteest, mis praegu Eesti wabariigi piirides asub, kui Eesti wabariigi omandus umbes 415 miljoni Eesti marka. Raudteewalitsus palub aga siin vähemat summat, nimelt 230 miljoni marka ja arwab, et ta selle summaga välja tuleb. Tegelikult on aga see summa ka juba ära tarwitatud materiaali ostmiseks ja rahaasjanduse komisjon leidis, et see summa õigustud on raudteewalitsusele operatsiooni kapitaaliks jääma. Komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja teisele lugemisele üle minna.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Gustawsoni poolt on kirjalik soowiawaldus sisse antud kwoorumi kindlakstegemise kohta. Palun sekretääri kwoorum kindlaks teha. (Helistatakse. Saadikud kogunenud saali. Sekretäär loeb koosolijad ära.)

Koos on 55 Riigikogu liiget — seega on kwoorum koos ja Riigikogu läheb päewakorras edasi. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja O. Amberg: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel Riigikogu koosolekul II lugemisele wõtta.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu järgmisel koosolekul II lugemisele wõtta. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on ettepanek wastu wõetud.

Et aruandja kohal on, siis läheb Riigikogu eelmise päewakorra-punkti juure, mis esiteks wahele jäi.

17. Seadus haridusministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna:** Käesolewa aasta wäljaminekute kokkuwõtteid tehes selgus, et seal mõnel alal üksikute paragrahwide wäljaminekud suuremad on, kui need summad eelarwes on ette nähtud. Esineti Riigikogule seaduseelnõudega, kus palutakse kre-

diiti nende puudujääkide katteks, mis on tekkinud peaasjalikult riigikoolide ja awalikkude koolide juures. Puudujäägid on tekkinud sellest, et õpetajate palkasid tuleb rohkem maksta, kui eelarwes ette nähtud. Sel ajal kui haridusministeeriumi eelarwet kokku seati, ei olnud klassid paljudes koolides mitte täielikud. Tekkis juure 6 klass ja uute klasside awamisega oli tarwis uusi õpejõudusid ja õpeabinõusid. Palkadeks ja õpewahenditeks läks tarwis 424.000 m. Peale selle oleks weel vähemad üksikud wäljaminekud. Suurem wäljaminek oleks weel haridusministeeriumile liikuma waranduse muretsemiseks. Haridusministeeriumil tuli uutesse ruumidesse kolides wastawalt tubade kokkuseadele mitmesugust mööblit muretseda. Wähem tähtsad wäljaminekud oleks rahwusekretääride palkadeks 430.000 marga suuruses, mis sellega põhjendud, et eelarwe kokkuseadmisel wiga tekkinud ja see eksikombel välja jäänud on. Haridusministeerium palub need 3.263.000 marka wõtta sama ministeeriumi korraliste wäljaminekute eelarwe nendest paragrahwidest, kus ülejäägid on tekkinud. Ülejäägid on tekkinud majandusliste kulude toetussummade arwel. Ministeerium ei ole nähtawasti mitte nii laia kawa järele töötanud kui see aasta algul ette kawatsetud sai. Rahaasjanduse komisjoni arwates pole põhjust uusi krediite nõutada, waid kulud neist paragrahwidest katta, kus ülejäägid on olemas. Rahaasjanduse komisjon teeb ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja Chr. Kaarna: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmisel koosolekul päewakorda wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise, 15-da päewakorra-punkti juure.

18. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe peatükk III §§ 1 ja 26 muudatuste kohta — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson:** See seaduseelnõu sisaldab ülekannet ühest punktist teise. Teen ettepaneku seda I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson: Teen ettepaneku seda järgmisel Riigikogu koosolekul päewakorda wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Päewakorra 16. punkti juures on taastus aruandja mitte kohalolemise pärast ja Riigikogu läheb punkt 17 juure.

19. Määrus Asutawakogu seadusandliku delegatsiooni poolt 5. III. 1920 a. wastuwõetud määruse maakonna ja linna koolinõunikude kohta §§ 5, 6, 7 muutmiseks — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Amberg:** Austatud Riigikogu liikmed. See seaduseelnõu oli esiteks hariduskomisjonis ja pärast rahaasjanduse komisjonis arutamise all. Rahaasjanduse komisjonis sai sinna juure paar muudatust tehtud ja nimelt: maakonna ja linna koolinõunikud 2-hte järku jaotada. Esimeses järigus olewad saawad esimese järgu riigiametnikkude palga, need on ülikooli haridusega isikud. Teise järgu palgasaajad on need, kes mitte ülikooli haridusega pole. Teine muudatus selles seaduses on — peale hariliku palga maksta weel progressiivne palk protsentide näol teenistuse wanuse järele. Rahaasjanduse komisjon ühines walitsuse ettepanekuga, iseäranis wiimase ettepaneku kohta. Walitsuse esitaja seletas, et üleüldiselt oleks soowitaw tulewikus progressiivse palgamääruse väljatöötamine. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja O. Amberg: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on otsustatud seda seaduseel-

nõu järgmise Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

20. Seadus täienduste kohta pärandusmaksu seaduses — I lugemisel.

Aruandja A. Jõeäär: Austatud Riigikogu liikmed! Pärandusmaks on üks otsekohetest maksudest, mis Lääne-Euroopa riikides

wõrdlemisi kaunis rohkesti sissetulekut annab. Waatamata selle peale, et Eestis maksma pandi 1921 aastal uus pärandusmaksu seadus, milles ettenähtud maksunormid õige kõrged, ei anna ta soowitawaid tagajärgi. Põhjused seisawad peaaesjalikult selles, et meil päranduse hindamisel wõetakse aluseks weneaegsed rublades määratud hinnad, mis praegustele hindadele markades ei wasta; ja sellepärast on sarnane asjaolu kujunenud, et nimetatud maks riigile ainult 400.000 käesolewal aastal tulu tõi, olgugi, et see summa eelarwes ühe miljoni all üles wõetud on. Rahaministeeriumi poolt walitsusele ja wiimase poolt Riigikogule esitatud eelnõu siht on seaduslikka hindamisi, mille põhjal pärandusmaksu wõetakse, kokkukõllasse wiia päranduse tõelise wäärtusega. Ei ole siiski wõimaliku leitud olema seda teha wälja minnes waluuta wäärtuse faktilisest wahekorra ja Eesti margakursi faktilisest langemisest, waid on ettepanek tehtud, et seaduslised hindamised, mis Wene rublades enne 24. weebruari 1918 a. tehtud, lugeda Eesti markades neid kaswatades saja kordseks mitte aga 200 kordseks, wastawalt kulla wäärtusele hindamisel, mis on tehtud pärast 24. weebruari 1918 a. kuni 2. maini 1919 a. kaswatada 25 kordseks 2. maist 1919 a. kuni 1. maini 1920 a. tehtud hindamisel lugeda Eesti markades neid kaswatades 5 kordseks ja peale 1. maid 1920 a. kuni 15. oktoobrini 1920 a. tehtud hindamisel kaswatada kahekordseks. Walitsus leiab, et sel määral tõstetud hindamist weel kõrgeks lugeda ei saa, kuid suurem tõelistele hindadele lähene mine ei olla mitte otstarbekohane praeguste olude juures. Praegu on harilik nähtus, et maal talukoha müümisest wõrdlemisi kõrgemat hinda saadakse, weneaegse hindamisega wõrreldes, kuna linnamajade müümise juures igakord seda mitte ei saa. On aga täitsa wõimatu seadust wälja anda, kus rahaliikide koeffitsient oleks ära määratud kahesugune: üks linnamajade ja teine talu-

kohtade jaoks. Seda arwesse wõttes leidis rahaministeerium tarwilikuks seaduslikkude hindamiste juures Wene rubla kaswataada keskmiselt sajawõrra ja loota on, et elu ise kinniswarade hindasid lähemal ajal enam-wähem normeerib, ja et need mitte praegusteks ei jää. Talude hinnad saawad langema, linna majade omad tõusma. Edasi on seaduseelnõus ette nähtud, et pärandusmaksu kohta makswad normid saawad ka kingituste kohta maksuma pandud, sest muidu oleks wõimalik juba eluajal warandust järeltulijale kinkida, et sellega pärandusmaksust kõrwale hoida. Sellega ühenduses on seaduseelnõus ette nähtud kitsendus, mis wähenmaks wõimalust kõrwale hoida kingitus- ja pärandusmaksust kinniswarade fiktiiwõlgadega koormamise abil. Kuna wõlad päranduse ja kingituse wäär- tusest maha arwatakse, siis wõib näha, et waranduse peale fiktiiw obligatsioonid tehakse, et maksust kõrwale hoida. Selle- pärast on selles seaduses ette nähtud, et maha arwatakse wõlad, mis 2 aastat enne kingituse saamist tehtud.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ma ettepaneku seda seaduseelnõu I luge- misel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääle- tatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Jõeäär**: Et see sea- dus kiire on ja tulewase aasta eelarwesse selle seaduse põhjal juba summasid sisse on wõetud, teen ma ettepaneku seda sea- dust II lugemisele wõtta järgmisel Riigi- kogu koosolekul ilma kodukorras ettenäh- tud kolmepäewase tähtajata.

Juhataja **K. Wirma**: Ma panen komisjoni aruandja ettepaneku hääleta- misele. (Hääletatakse.) Wastu on I hääl, — sellega on see ette- panek wastu wõetud.

(Juhataja kohale asub esimees **J. Kukk**.)

Juhataja **J. Kukk**: Riigikogu läheb tagasi 16. päewakorra-punkti juure.

21. Seadus teede- Rahaasjanduse ministeeriumi komisjoni aru- 1921 a. korraliste andja K. Wirma: kulude eelarwe See kulu on tarwis muutmise kohta posti-telegraafi alal — I lugemisel. selleks, et praegu kor- ratumas olekus ole-

waid telefoni abinõusid, kommutaatorid j. t. korda seada ja telefoni ala suurenda- miseks tarwisminewaid telefoni aparate juure muretseda. Peale selle on postiamet- konnas rahwuswaheliste postimaksude asjus tänawu aasta selles mõttes ülejääki ette näha, et arwed sel aastal sisse ei jõua tulla. Et ühest küljest jääks krediit täna- wu aasta tarwitamata ja teisest küljest on aga tarwis rahasid wälja anda, mis amet- konnas sisemise korra asjus tingimata tar- wilikud on, siis neid asjaolusid läbi waada- tes, leidis rahaasjanduse komisjon kre- diitide ümberpaigutamise otstarbekohase olema ja sellepärast teen ma rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seda seadus- eelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ette- paneku hääletamisele. (Hääletata- se.) Wastu ei olda. Seega on see seaduseelnõu I lugemisel was- tu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Teen ette- paneku, et käesolew seadus saaks teisele lugemisele wõetud järgmisel Riigikogu koosolekul.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ette- paneku hääletamisele. (Hääletata- se.) Wastu ei olda — sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra- punkti juure.

22. Seadus Riigi- Rahaasjanduse kogu 1921 a. ku- komisjoni aru- lude-eelarwe muu- andja K. Wirma datuste kohta — (loeb): Seaduse peal- III lugemisel. kiri — seadus Riigiko- gu 1921 a. kulude-eel- arwe muudatuste kohta.

Juhataja **J. Kukk**: Ma panen peal- kirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on see pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Sisu on (loeb):

Muuta Riigikogu 1921 a. kulude-eelar- wet järgmiselt:

Wähendada:
peatükk I § 1 768.265 marga wõrra.
Suurendada:
peatükk I § 4 218.265 „ „
peatükk II § 3 520.000 „ „
peatükk II § 8 30.000 „ „

Juhataja J. Kukk: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on see seadus wastu wõetud. Panen nüüd terve selle seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on 1 hääl — sellega on see seadus III lugemisel lõpulikult wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma: Teen ettepaneku seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on otsustatud seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

(Juhataja kohale asub abiesimees K. Wirma.)

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb järgmise, 20. päewakorrapunkti juure.

23. Seadus 1922 a. eelarwe-summade tarwitamise kohta kunni 1922 a. eelarwe kinnitamiseni III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Strandman** (loeb): Seadus 1922 a. eelarwe-summade tarwitamise kohta kunni 1922 a. eelarwe kinnitamiseni.

Juhataja K. Wirma: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 1. Kunni 1922 a. eelarwe kinnitamiseni Riigikogu poolt on riigikassa peawalitsusel õigus rahaministri korraldusel awada eelkrediite ministriumidele ja teistele wabariigi keskasutustele: a) nende korralise eelarwe arwel iga kuu kohta üks kaheistkümnendik osa 1921 a. korralise eelarwe summadest, mis ära tarwitatud wõib saada 1921 a. paragrahwide ja punktide piirides, kuid mitte suuremal määral, kui iga kuu kohta $\frac{1}{12}$ osa 1922 a. eelarwe eelnõus sisuliselt wastawates paragrahwides ja punktides ette nähtud; b) nende erakorralise eelarwe arwel iga kuu kohta üks kaheteistkümnendik osa 1921 a. erakorralise eelarwe summadest, wälja arwatud seda liiki wäljaminekud, mis 1922 a. eelarwe eelnõus ette nähtud ei ole, ja operatsiooni fondid.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid selle paragrahwi kohta ei ole. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 2. See seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1922 a.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud. Sellega on see seadus III lugemisel paragrahwide wiisi wastu wõetud ja sellepärast panen ta terwena lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus III lugemisel wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman: Teen ettepaneku seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti s. o. punkt 21 juure.

24. Seadus omawalitsuste heaks nende 1921 a. puudujääkide katmiseks wõtawate maksude kohta III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Seadus omawalitsuste heaks nende 1921 a. puudujääkide katmiseks wõtawate maksude kohta.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 1. Omawalitsuse asutustele antakse õigus 1921 a. puudujääkide katmiseks maksusid wõtta:

a) linna ja alewi omawalitsustele ühekordset maksu kas kunni 20% suuruses igalt tulumaksu maksjalt, tema 1921 a. tulumaksu määrast, wälja arwatud Tallinna linn, wõi isiklikku maksu, kunni 250 margani iga isiku pealt, kes linna ja alewi piirides 1920 aasta tulumaksu maksjate nimekirja üles on wõetud.

b) Maakonna omawalitsustele ühekordset maksu, kas 20% suuruses igalt tulumaksu maksjalt, tema 1921 a. tulumaksu määrast, wõi isiklikku maksu kunni 400 margani iga

isiku pealt, kes 1921 a. waldade piirides isikumaksu maksawad.

c) Walla omawalitsustele täiendawalt isikumaksu kunni 500 margani isiku pealt.

J. Piiskar (is.): Selles eelnõus on tules wõetud isiklik maks, kui isikumaks, mille wastu alati on waieldud. Tema arutamisel ei ole siin, ega ka komisjonis, ette toodud, mispärast peaks just nimelt isikumaksu wõetama ja kui teiselt poolt arwesse wõtta, et maal elawatele isikutele see maks peab ulatama kunni 300 margani maakonna heaks, wallale kunni 500 margani, siis ei ole see praeguste palgatingimiste juures, eriti just kehwemaie juures, mitte niisugune summa, mida wõiks kergesti ära maksta igauks, nagu komisjoni aruandja herra Jürman tähendas, et see olla niisugune summa, mille juures keegi ei hakata pead murdma, waid maksta seda wabatahtlikult ja kergelt ära. Kui leitakse, et ligi 1.000 marka on praegusel ajal niisugune summa, mille igauks silma pilgutamata ära maksab, siis ma arwan, et peaks olema mõnituhat marka maksta mõnel rikkal tulumaksu maksjal weel kergem ja weel hõlpsam. Minu teada on seisukord niisugune, et praeguste olude juures töötaw rahwakiht mitte ainult 1.000 marga juures, waid juba 100 marga juures peab tõsiselt pead murdma, kuidas ja mille peale teda kulutada.

Ses mõttes kordan ma meie rühma poolt II lugemisel tehtud parandust, mis selles seisab, et isikumaksu mitte wõtta, aga isikumaksu asemel wõtta liikumata waranduse maksu ja panen ette § 1 terwelt redigeerida järgmiselt: „§ 1. Linna, alewi, maakonna ja walla omawalitsustele, wälja arwatud Tallinna linn, antakse õigus 1921 a. puudujääkide katmiseks wõtta ühekordset maksu:

a) igalt tulumaksu maksjalt kunni 10% tema 1921 a. tulumaksu määrast,

b) kunni 20% 1921 a. liikumata waranduse maksumäärast.“

See ettepanek on ka II lugemisel tehtud.

A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Minu ettepanek ei lähe sisuliselt lahku eelkõneleja ettepanekust, lahkumine seisab ainult maksu määrades, mis põhjenedawad esimesel lugemisel ette toodud statistilistel andmetel. Ma loodan, et herrad rahwasaadikud weel wiimasel silmapilgul, enne kui see seadus lõpulikult wastu wõetakse ja sellega Eestile finansajaloos häbisammas üles seatakse, järele

mõtlewad, mis nad teewad. Isikumaksu alla käiksid umbes 336 tuhat inimest. See on elanikkude arw, kes maal elawad, 20—65 a. wanaduseni ja kui teie tahate nendele inimestele panna peale kunni 900 marka igauhele isikumaksu, siis teeks see wälja kokku 300 miljoni. mis sugugi nii wäike summa ja nii kerge neil maksta ei ole. Kui teie ei taha endile ajalosse wäga iseäralist mälestusmärki üles seada, siis peaks ka see maks ära jääma. Sellepärast kordan ma oma ettepanekut, mis juba teisel lugemisel tegin, see on järgmine: „§ 1. Omawalitsustele antakse õigus 1921 a. puudujääkide katmiseks maksusid wõtta:

a) linna ja alewi omawalitsustele, wälja arwatud Tallinna linn, ühekordset maksu kunni 30% suuruses igalt tulumaksu maksjalt tema 1921 a. tulumaksu määrast.

b) Maakonna omawalitsustele ühekordset maksu kunni 20% suuruses igalt tulumaksu maksjalt tema 1921 a. tulumaksu määrast ja täiendawat liikumata waranduse maksu kunni 25% selle maksu kogusummast.

c) Walla omawalitsustele ühekordset maksu kunni 10% suuruses igalt tulumaksu maksjalt tema 1921 a. tulumaksu määrast ja täiendawat liikumata waranduse maksu kunni 15% selle maksu kogusummast.“

Siin juures tuleb ka tähendada, et 25% maakonnale ja 15% wallale, mis kokku 40% wälja teeb, iseenesest sugugi nii suur norm ei ole.

1920 a. wõeti igalpool maakondade puudujääkide katmiseks täiendawat liikumata waranduse maksu 75% ja keegi maapidaja ei ole weel sellepärast ära surnud.

Aruandja **A. Jürman**: Mina ei saa tehtud parandustega ühineda neil põhjustel, mis II lugemisel ette kantud.

Juhataja **K. Wirma**: Ma asun hääletamisele. Tehtud ettepanekute ettekandmist ei nõuta. Ma panen ettepanekud selles järjekorras hääletamisele, nagu nad on tehtud. (Hääletatakse J. Piiskari ettepanekut.) Suur enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Suur enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse II lugemisel wastuwõetud redaktsiooni.) Wastu on nähtaw wähemus. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 2. Maksuinspektorid kohustatakse nende käesolevaid andmeid omavalitsustele, wiimaste nõudmisel, tarvitada andma selles seaduses ettenähtud maksu wõtmiseks.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 3. Käesolewas seaduses ettenähtud maksu määrade piirides jääb wastawatele omawalitsuste wolikogudele wõi nõukogudele õigus kumbagi nimetatud maksudest kas täieliselt ehk osaliselt ja ka koos, määrata ja isikumaksu määramisel isiku maksuwõime kohaselt maksumäära liigitada. Nii sama jääb maksude tähtpäewade kindlaksmääramine, maksude sissenõudmine, wähendamine ja maksust wabastamine wastawate wolikogude ja nõukogude otsustada ja korraldada. Maks, mis tähtpäewaks ära tasutud ei ole, loetakse maksuwõlaks, mis 1% lisandusega kuus sisse nõutakse.

A. Jõeäär (sd.): Mina kordan II lugemisel tehtud ettepanekut — seda paragrahwi täiendada järgmise märkusega: „Isikumaksu ei wõi määrata neile, kes 1921 a. tulumaksust wabad.“ Kui teie tahate ka neile isikumaksu peale panna, siis tuleks ka wallawaestel, kes praegu maksust wabad on, maksu maksta.

Aruandja A. Jürman: See on täiesti ekslik arwamine, et käesolewa seadusega wallawaesed maksu alla tulewad, sest omawalitsuse asutuste määrata on, kes maksu peawad maksuma. See oleks esiteks. Teiseks, räägib tehtud parandus wastuwõetud esimesele paragrahwile sisuliselt wastu.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse rkl. A. Jõeäär'i märkust). Enamus on wastu. (Hüüded pahemalt poolt: Ei ole!) Palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse, sekretäär loeb hääli.) Teatan, et see ettepanek on 34 häälega 20 hääle wastuseismisel tagasi lükatud.

Panen § 3 komisjoni poolt ettepanud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu? Sellega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 4. Kaebtused käesolewas seaduses ettenähtud maksude asjas antakse administratiivkohtu korras wastawale kohtule kahe

nädala jooksul otsuse teadaandmise päewast arwates.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 5. Maksuwõlad nõutakse sisse wastuwaidlemata korras, alustel, mis riigiasutuste wastuwaidlemata nõudmiste ja maksukohustuste täitmiseks kindlaks on määratud.

Juhataja K. Wirma: Panen paragrahw 5 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 5 vastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 6. Omawalitsuse wolikogudele ja nõukogudele antakse õigus ametnikkude ja õpetajate palkasid, kellele nad palka maksuma kohustatud, korraldada ja kindlaks määrata.

Märkus. Wastawad eriseadused kaotawad oma makswuse niiwõrd, kui nad käesolewa seadusega kokkukõlas ei ole.

Haridusminister H. Bauer: Kahjuks ei saa ma Wabariigi Walitsuse nimel sõna wõtta, sest meil ei olnud võimalik küsimust arutada. Isiklikult, kui haridusminister, ei saa ma § 6 poolt olla, sest see wiskaks terve meie õpetajate palgaseaduse segi. Peale selle mäletame meie weel neid aegu, kus kogukondadele võimalus anti õpetajate palkade küsimust iseiswalt otsustada ja kus isegi 150 rublaliised palgad määrati. Wõib olla, et see nüüd enam võimalik ei ole, aga mittesoowitawad nähtused wõiwad siiski tekkida. Kui leitakse, et praegune õpetajate palgaseadus küllalt ajakohane ei ole, siis wõiks ju ettepanekuid teha selle seaduse muutmiseks ja parandamiseks, mis mitte palju raskusi ei sünnita. Neil põhjustel ei saa ma seda paragrahwi toetada.

J. Annusson (tõer.): Seda II lugemisel wastuwõetud paragrahwi ei saa meie rühm toetada. Põhjused on osalt need, mis juba herra haridusminister siin ette tõi, et tema wastuwõtmine õpetajad wäljapääsemata seisukorda paneb, tagasi minnes endise kopikatega kauplemise juure. Teiseks on sellel paragrahwil weel üks osa, mis paragrahwi tumedaks ja segaseks teeb, nimelt I osa, kus öeldakse, et omawalitsuse wolikogudel ja nõukogudel on õigus ametnikkude ja õpetajate palkasid kindlaks määrata. Teen ettepaneku seda paragrahwi tagasi lükata.

J. Piiskar (is.): See ettepanek on põllumeeste seadusandluse pärl. Sellest seisukohast teda waadates tähendab ta põllumeeste poliitika süvendamist. Põllumeestekogud tahawad rahwakooliõpetajaid paigutada põllumeestekogude poliitika mõju alla ja ütelda: „Kui sa oled meie mees, siis maksame sulle palka ja kui sa teisiti mõtled, kui põllumeestekogud, siis meie ei maksa sulle mitte palka.“ Ei ole wist ühtegi põllumeestekogu koosolekut olnud, kus mitte ei oleks nutetud ega kurdetud selle üle, et õpetajaskond poliitiliselt nendega mitte ühel meelel ei ole. See küsimus on alati õpetajaskonnale üks walusamatest punktidest olnud, kuidas wabaneda põllumeestekogude poliitikast. Õpetajaskond on aastaid wõidelnud, et palga normeerimine wäiksemate omawalitsuse üksuste käest üleüldse ära wõetaks ja õpetaja wabastaks põllumeeste surwe ja intriigide mõju alt. Ma wõiks terve rea näitusi tuua, kus põllumehed isegi leiawilja õpetajale sellepärast ei müü, et see mitte nende parteisse ei kuulu ja niiviisi ei mõtle, kui põllumehed seda tahawad: (A. Tupits (põl): Teised on kommunistid.) Sellega tahetakse õpetajat enese käsutada saada ja enese poliitilise mõju alla asendada. See on otskohene surwe awaldamine õpetajate peale ja sellel ei ole midagi tegemist ei kooli huwidega, ega ka omawalitsuste aineliste kuludega. Sest kes maksab õpetaja palga?

Wald maksab õpetajatele kõige wähem, ta maksab 20%, mitte rohkem, maakond maksab teise osa, ütleme kunni 40 ehk 50% ja lõpuks teatud osa palgast maksab riik. Kas hakkab siis wald normeerima riigi poolt maksetawat palka? Eesti parlamendis ei ole teist sarnast seaduseelnõu ega ettepanekut olnud, mis nii pealiskaudne oleks olnud. (Wahel hüüekohapealt: See on wäike demonstratsioon.) See ei ole mitte wäike demonstratsioon, waid suur. Teil on ükskõik, kes algkoolis töötab, ehk kes seal käib. Teie oma lapsi sinna ei wii, waid wiite nad linna ja sellepärast ei huwita algkool teid põrmugi. Põllutöökoolid, kuhu teie oma lapsed kawatsete saata, huwitawad teid wäga, seal wõtate teie kõik arwesse, teenistusaja ja palgad, määrate palga isegi $\frac{1}{2}$ kõrgema, kui mujal. Seal ei tule teie mitte ettepanekuga ega kaebega, et palgad on kõrged, et neid waja kärpida. Teil on tarwis teatawat kihti enese wõimkonda saada ja selleks esinete ettepanekuga, mis kõik muud on, ainult mitte was-

tuwõetaw. Pean tarwilikuks just seda alla kriipsutada, missuguse ettepanekuga wõidakse tulla üleüldse.

E. Martinson (sd.): Meie rühm on selle paragrahwi wastu. Kui õpetajate palgaseadus omal ajal arutusel oli, siis oli sellel aluseks 2 seaduseelnõu — rahaasjanduse ja hariduskomisjoni oma. Hariduskomisjoni eelnõus oli ette nähtud, et peale elukalliduslisa 50% algkooli õpetajate põhipalgast wõtab riik oma kanda, 20% kannab wald, andes korteri natuuras weel makstes korteriraha. Ülejäänud osa põhipalgast, 30%, oleks siis maakonnawalitsuse kanda, praeguse 80% asemel. Puudujääki ei oleks ka siis olnud. Kuid seekord oldi teisel arwamisel. Loodeti et maakonnad ja linnad wõiwad saada 1921 a. puudujääkide katmiseks walitsuselt toetust. Seda arwamist toetas ka rahaminister rahaasjanduse komisjonis. Kuid nüüd on olukord muutunud. Raha ei anta mitte toetuse näol, waid puudujäägid tahetakse katta iseäralise maksu läbi. Mind paneb imestama parempoolsete praegune seisukoht õpetajate palgade kohta, kuna ju nende eneste toetusel õpetajate palgaseadus praeguse kuju on saanud. Mina arwan, et tänawuste puudujääkide katmiseks 40—50 miljoni riigil wälja anda suur wäljaminek ei oleks olnud. See oleks wõimalik olnud läbi wiia 6 miljardilise riigi eelarwe juures. Ma olen 1921 a. eelarwe arutamisel näidanud ja tahan ka 1922 a. eelarwe arutamisel näidata, et riigil küllalt alasid on, kus rohkem kokku hoida wõidak. Mind paneb imestama põllumeeste seisukoha muutmine ja on minul arwamine, et põllumeeste ettepanek mitte tõsine ei ole, waid demonstratsioon. Siin on näituseks paragrahwi märkus, mis arwustust wälja ei kannata: „Makswad eriseadused kaotawad oma maksuuse niiwõrd kui nad käesolewa seadusega kokkukõlas ei ole.“ See on peidetud õpetajate palgaseaduse eitamine. Parem siis juba otskohene ja järjekindel olla ja õpetajate palgaseadus ära kaotada. Sisuliselt ma asja kohta kõnelema ei hakka, seda on eelkõnelejad juba teinud. Ettetoodud motiividel hääletab meie rühm ettepanud § 6 wastu.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Rahwaerakond seisab sellel alusel, et meie peame wälja arendama omawalitsusi iseseiswateks, et nad saaks oma parema tundmise järele oma kohustusi täita oma tegewusalal. Selles mõttes on kahtlemata tarwis rewideerida eriseadusi,

mille järele juba ette ära määratakse omavalitsuste kohustused ühel ehk teisel alal. Sel teel muutuks omavalitsus kasutatavaks orgaaniks keskvalitsuse käes. See ei oleks siis aga enam kohalik omavalitsus, kellele teatawates asjades autonoomne enesemääramise õigus seaduslistes piirides. Siis kujuneks omavalitsus teatawaks kontsentreerituks käsutäitjaks selles mõttes, et ta keskvalitsuse funktsioonide täitja oleks. Selles mõttes on siis Rahwaerakond selle poolt, et edaspidi ka palkade määramise küsimus nõnda korraldataks, et omavalitsus mitte keskvalitsuse ettekirjutuse järele ei talitaks. Selle käesolewa seaduse arutamisel ei võida aga neid põhiküsimusi mitte lahendada, waid need tulewad selgitada, kui omavalitsusseadus meil arutamisele tuleb. Kuuldawasti tuleb see seadus arutamisele juba tulewa aasta algul, siis on ka aeg ja koht, kus meie neid küsimusi, — millede hulka kuulub ka õpetajate ja ametnikkude palgaseadus — põhjalikult läbi arutame ja kus meie nendele seadustele niisuguse kuu anname, et võimaldatud on kohalikkude omavalitsuse asutuste oma kulude ettemääramine enesemääramise põhimõttel. Selles mõttes ei arwa Rahwaerakonna rühm mitte võimalikuks, et omavalitsuste puudujääkide katmise seaduseelnõu arutamisel niisugune põhimõttelik küsimus üksiku paragrahwi näol ära otsustatakse, waid see peab edaspidiseks jääma ja praegusel korral ei ole sarnase paragrahwi wastuwõtmist puudujääkide katmiseks mitte tarwis. Selle suure küsimuse wõtame käsile otsekoheselt ja awalikult siis, kui meie terwet küsimust arutame, mitte aga nüüd, kus meie muu hulgas teda nii ruttu ühe ainsa paragrahwi läbi otsustame.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Tänan, ma ei tarwita sõna.

Juhataja K. Wirma: Aruandja sõna ei tarwita. Ma panen § 6-da hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on enamuse — § 6 on tagasi lükatud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 7. See seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 7 on wastu wõetud. Sellega on see seadus üksikute paragrahwide wiisi III lugemisel wastu wõetud. Kodukorra põhjal tuleb ta

nüüd hääletamisele. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. herra Chr. Arro'l.

Chr. Arro (põl.): Et Põllumeeste rühma poolt ettepanud ja II lugemisel wastu wõetud § 6 Riigikogu poolt tagasi lükati, sel põhjusel ei leia Põllumeeste rühm mitte võimaliku olewat kogu selle seaduse poolt III lugemisel hääletada.

Juhataja K. Wirma: Ma panen seaduse terwena hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. (L. Johanson (sd.) kohalt: Palun hääled ära lugeda.) Palutakse hääled ära lugeda. (Hääletatakse, sekretäär loeb mõlemal korral hääled ära). See seadus on saanud 21 häält poolt ja 16 häält wastu ja on sellega wastu wõetud. (J. Piiskar (is.) kohalt: Kuhu põllumehed jäid? Naer keskel ja pahemal pool.) Palun rahu.

Aruandja A. Jürman: Teen ettepaneku seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Vähemus on wastu. See ettepanek on wastu wõetud. Korra kohta on sõna rkl. Bergman'il.

25. Waheaja J. Bergman (kristl.): määramine. Kui õhtused koosolekud juba kolm tundi kestnud on, siis on wiisiks ikka waheaga määrata, et kiirkirjutajaid puhata lasta. Nüüd on koosolek ka juba kolm tundi kestnud, hulk seaduseelnõusid on weel läbi waadata ja sellepärast teen ma ettepaneku $\frac{1}{4}$ tunnilist waheaga määrata.

Juhataja K. Wirma: Selle wastu ei waielda — kuulutan $\frac{1}{4}$ tunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 1.30 min.

Peale waheaga algab koosolek kell 1.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma.**

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Juhataja K. Wirma: Enne, kui päwakorra juure minna, on mul teatada, et siseministeeriumi poolt on Riigikogu Juhatusel tulnud teade, et rkl. Aleksander Mardi p. Prass on Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal 7. detsembril s. a. Eesti kodakondsusest wabastatud, tema enese palwe peale 25. now. s. a. Peale selle on weel sisse tulnud kiri, millega rkl. A. Prass

teatab, et ta Riigikogu liikme õigustest loobub. Sellepärast otsustas Riigikogu Juhatus tunnistada Riigikogu liiget Prassi lahkunuks ja tema asemele kutsuda järgmine kandidaat samast rühmast Aksel Breem.

Riigikogu läheb päewakorra 22. punkti juure.

26. Seadus Liiwimaa linnade hüpoteeği seltsi põhikirja muutmise kohta — II lugemisel. Üleüldise komisjoni aruandja **J. Bergman** (loeb): Seadus Liiwimaa linnade hüpoteeği seltsi põhikirja muutmise kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja J. Bergman (loeb): Liiwimaa linnade hüpoteeği seltsi põhikirja, mis endise Wene riigi rahaministri poolt 6. märtsil 1884 a. kinnitatud, muudetakse järgmiselt:

§ 39-da esimest osa loetakse:

Wolinikkude koosolek loetakse otsusewõimuliseks koosolekule ilmunud wolinikkude arwu peale vaatamata.

§ 40-da wiimane osa jäetakse wälja.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise, 23. päewakorra-punkti juure.

27. Seadus riigi keskasutuste 1921 a. krediitide lõpetamise ja riigi wõlauskujate arwete õiendamise kohta — II lugemisel. Komisjoni aruandja **O. Strandman** (loeb): Seadus riigi keskasutuste 1921 a. krediitide lõpetamise ja riigi wõlauskujate arwete õiendamise kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 1. 31. detsembril 1921 a. lõpeb 1921 a. eelarwe-summade tarwitamise tähtaeg, wälja arwatud riigikassast wäljaantud operatsiooni fondide krediidid, mis asutustele tarwitamiseks edasi jääwad.

Mul on au Riigikogu liigetele teatada, et see redaktsioon pisut teine on, kui laiilisandatud eksemplaarides. Seal on öeldud: „wälja arwatud riigikassa peawalitsuse poolt awatud operatsiooni fondide kredii-

did.“ Rahaasjanduse komisjon oma wiimase koosolekul muutis seda järgmiselt: „Riigikassast wäljaantud operatsiooni fondide krediidid.“ Ma palun seda wiga parandada.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 2. Kui 1921 a. lõpuks riigi keskasutused mõned eelarwes ettenähtud kulud on kas hoopis tegemata jätnud wõi ei ole neid lõpule wiinud, siis loetakse sellekohased krediidid kas täiel määral wõi oma tarwitamata jäänud osas, peale § 3 ettenähtud juhtumise, sulututeks ja kantakse riigikassa arwele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 3. 1921 a. lõpuks täitmata jäänud kohustused riigi wõlauskujate wastu õiendatakse käesolewa seaduse §§ 4—7 ettenähtud korras.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 4. Riigi keskasutused seawad kokku 31. jaanuariks 1922 a. üksikasjalised nimekirjad kõikide isikute ja asutuste kohta, kes käesolewa seaduse § 3 põhjal 31. detsembriks 1921 a. rahuldamata jäänud riigi wõlauskujate hulka kuuluwad.

Nendes nimekirjades tähendatakse ära summad, mis iga üksiku sarnase wõlauskuja rahuldamiseks tarwis lähewad, ühes 1921 aastal awatud sellekohaste krediitide ülejääkidega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 4 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 5. Wõlauskujate rahuldamiseks, kes riigi keskasutuste poolt kokkuseatud nimekirjades üksikult on ära tähendatud, määratakse rahaministri poolt keskasutuste käsutada 1921 a. krediitidest ainult nimekirjades ülesmääratud summad.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 5 wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 6. Riigiasutustel on õigus kunni 15. jaanuarini 1922 a. nende käes olevatest 1921 a. summadest maksta palkasid, mis 1921 a. tehtud tööde eest asutused ametnikkudele ehk töölistele wõlgnewad. Kõik selle paragrahwi põhjal väljamakstud summad tulewad tagantjärele wõlauskujate nimekirja üles wõtta, kui nende nimekirjade arwel saadud awansid.

Juhataja **K. Wirma**: Panen § 6 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 7. Summade väljamaksmine nimekirja üleswõetud wõlauskujatele lõpeb 30. juunil 1922 a.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 7 wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 8. Rahaministrile antakse õigus selle seaduse täitmiseks lähemaid juhtnõore välja anda.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 8 wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 9. See seadus hakkab maksma 31. detsembril 1921 a.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 9 wastu wõetud ja terwe see seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

28. Seadus kaubandus-tööstusministeriumi 1921 a. kuludeeelarwe muutmise asjus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Amberg** (loeb): Seaduseelnõu kaubandus- tööstusministeriumi 1921 a. kuludeeelarwe muutmise asjus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg** (loeb): Muuta kaubandus-tööstusministeriumi 1921 a. korraliste ja erakorraliste kulude eelarwet järgmiselt.

Wähendada korraliste kulude eelarwet.

Peat. II. A. (Keskasutus) § 14	565.000.—
Peat. III. E. (Mereasjanduse peawalitsuse lootside, tule- tornide ja meremärkide osakond) § 3.	300.000.—
Peat. III. E. (Mereasjanduse peawalitsuse lootside, tule- tornide ja meremärkide osakond) § 10.	128.000.—
Peat. IV. B. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna ehitus-parandus jaoskond) § 7.	144.000.—
Peat. IV. B. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna ehitus-parandus jaoskond) § 8.	1.800.000.—
Peat. IV. D. (Mereasjanduse peawalitsuse süwendamise jaoskond) § 5.	2.573.000.—
Peat. IV. D. (Mereasjanduse peawalitsuse süwendamise jaoskond) § 6.	450.000.—
Peat. IV. E. (Mereasjanduse peawalitsuse töökojad) § 10.	400.000.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 6.	1.160.000.—
Peat. V. D. (Riigiwaranduste osakonna wanaraua ladu) § 1.	35.600.—
Peat. V. D. (Riigiwaranduste osakonna wanaraua ladu) § 3.	5.000.—
Peat. V. J. (Riigiwaranduste osakonna Tallinna kindluse keskladu) § 1.	35.200.—
Peat. V. J. (Riigiwaranduste osakonna Tallinna kindluse keskladu) § 2.	2.000.—
Peat. V. J. (Riigiwaranduste osakonna Tallinna kindluse keskladu) § 3.	12.000.—
Peat. V. J. (Riigiwaranduste osakonna Tallinna kindluse keskladu) § 5.	158.000.—
Peat. V. J. (Riigiwaranduste osakonna Tallinna kindluse keskladu) § 6.	20.000.—
Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 1.	24.000.—
Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 2.	5.000.—
Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 3.	5.000.—
Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 4.	3.600.—

Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 7.	90.000.—
Peat. V. K. (Riigiwaranduste osakonna Nõmme ladu) § 8.	20.000.—
Kokku vähendada Mk.	7.933.900.—

Suurendada korraliste kulude eelarwet:

Peat. II. A. (Keskasutus) § 4.	100.000.—
Peat. II. A. (Keskasutus) § 9.	100.000.—
Peat. III. E. (Mereasjanduse peawalitsuse lootside, tuletornide ja meremärkide osakond) § 4.	300.000.—
Peat. III. E. (Mereasjanduse peawalitsuse lootside, tuletornide ja meremärkide osakond) § 6.	365.000.—
Peat. III. E. (Mereasjanduse peawalitsuse lootside, tuletornide ja meremärkide osakond) § 9.	128.000.—
Peat. IV. A. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna keskamet) § 2.	15.000.—
Peat. IV. D. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna süwendamise jaoskond) § 7.	61.900.—
Peat. IV. E. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna töökojad) § 6.	49.800.—
Peat. IV. E. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakonna töökojad) § 7.	17.300.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 1.	232.600.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 2.	75.000.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 3.	15.500.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 4.	143.400.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 5.	87.700.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 7.	23.000.—
Peat. V. A. (Riigiwaranduste osakonna keskwalitsus) § 8.	100.000.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 1.	141.900.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 2.	673.800.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 3.	35.800.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 4.	23.100.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 5.	8.100.—

Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 6.	3.400.—
Peat. V. B. (Riigiwaranduste osakonnad kohtade peal) § 7.	10.100.—
Mk.	2.710.900.—

Suurendada erakorraliste kulude eelarwet:

Peat. IV. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakond) § 1.	1.631.800.—
Peat. IV. (Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakond) § 2.	3.591.200.—
Mk.	5.223.000.—
Kokku suurendada Mk.	7.933.900.—

(Koosolekut juhutama hakkab esimees **J. Kukk**.)

Juhataja **J. Kukk**: Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, — sellega on seaduseelnõu kaubandus - tööstusministeeriumi 1921 a. kulude-eelarwe muutmise asjus wastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

29. Seadus teedeministeeriumi 1921 a. kulude-eelarwe muutmise kohta — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Seadus teedeministeeriumi 1921 a. kulude-eelarwe muutmise kohta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen peal kirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on otsustatud pealkiri wastu wõtta.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): Riigikogu poolt 29. juulil 1921 a. wastu wõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 67/68 — 15. augustil s. a. wälja kuulutatud teedeministeeriumi 1921 a. korraliste ja erakorraliste kulude eelarweid muuta järgmiselt:

KORRALISED KULUD:**Maanteede ja sisemiste weeteede walitsus.**

Wähendada:

Ptk. I. § 6 — inwentaari uunduse, paranduse ja korrashoidmise kulud	195.000.—
Ptk. III. § 3 — Parwede korrashoidmise kulud	59.000.—
Ptk. IV. § 1. — Sisemiste weeteede korrashoidmise kulud	230.000.—

Ptk. V. § 1. — Hoonete ja ma-
jade korrashoidmise kulud 185.000.—
Wähendada korralisi kulusid Mk. 669.000.—

ERAKORRALISED KULUD:

Uute raudteede ehituse krediidi-sum-
mad, Saaremaa raudteede ehituse ala, wä-
hendada Mk. 23 500.000.— wõrra.

Wähendada kokku Mk. 24.169.000.—

Suurendada

Ptk. I. § 5. Kantselei kulud 90.000.—
Ptk. I. § 5-a. Ajutised tööjõud 90.000.—
Ptk. I. § 8. Tee sõidukulud
ja päewarahad 60.000.—
Ptk. I. § 10. Sõidu- ja weo-
abinõude ülewalpidamine 100.000.—
Ptk. II. § 2. Kantselei kulud 15.000.—
Ptk. II. § 4. Tee sõidukulud
ja päewarahad 145.000.—
Ptk. II. § 6. Sõidu- ja weo-
abinõude ülewalpidamine 160.000.—
Ptk. III. § 2. Sildade korras-
hoidmine 414.000.—
Ptk. VI. § 1. Uute teede ehitus 17.670.700.—
Ptk. VI. § 2. Uute sildade
ehitus 1.815.000.—

Kokku suurendada Mk. 20.559.700.—

Juhataja **J. Kukk**: Panen seadus-
eelnõu hääletamisele. (Hääletatakse.)
Wastu ei olda. Sellega on seadus-
eelnõu teedeministeeriumi 1921
a. kulude-eelarwe muutmise
kohta II lugemisel wastu wõet-
tud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juure.

**30. Seadus kohtu- (Koosolekut juha-
ministeeriumi 1921** tama hakkab abiesi-
**a. korraliste ku- mees K. Wirma.)
lude eelarwe muut- Rahaasjanduse
mise kohta — II se komisjoni
lugemisel, aruandja A. Ehr-
lich (loeb): Seadus
kohtuministeeriumi 1921 a. korraliste ku-
lude eelarwe muutmise kohta.**

Juhataja **K. Wirma**: (Hääle-
tatakse.) Wastu ei olda. Sellega on
pealkiri wastu wõetud.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär
J. Bergman.)

Aruandja **A. Ehrlich** (loeb):

Peat.	§§	KULUDE NIMETUS	§ summa	Peatili summa
Wähendada:				
II.		Ministeeriumi kantslei.		
	3	Kantselei kulud	30.000.—	30.000.—
III. B.		Administratiiv osakond kohtade peal.		
	1	Palgad	1.389.000.—	
	2	Päewarahad ja sõidukulud	9.600.—	
	7	Majade remont	113.500.—	
	8	Toetusraha ja arstiabi	12.900.—	1.525.000.—
V. B.		Prokuratuur kohtade peal.		
	1	Palgad	208.400.—	
	6	Kohtukulud	18.000.—	
	8	Toetusraha ja arstiabi	50.100.—	276.500.—
VI. B.		Wangistus asutused.		
	1	Palgad	400.000.—	
	8	Wangidewedu	350.000.—	
	14	Toetusrahad ja arstiabi	82.500.—	832.500.—
VII. A.		Kriminaalpolitsei peawalitsus.		
	1	Palgad	83.000.—	
	2	Päewarahad ja sõidukulud	25.000.—	108.000.—
VII. B.		Kriminaalpolitsei osakond.		
	1	Palgad	200.000.—	
	2	Päewarahad ja sõidukulud	215.000.—	
		Toetusrahad ja arstiabi	30.000.—	445.000.—
Kokku vähendada				3.217.000.—

Peat.	§§	RULUDE NIMETUS	§ summa	Peatliki summa
		Suurendada:		
II.		Ministeeriumi kantselei.		
	8	Toetusrahad ja arstiabi	30.000.—	30.000.—
III. B.		Administratiiv osakond kohtade peal.		
	3	Kantselei kulud	785.600.—	
	4	Majanduslikud kulud	557.600.—	
	5	Liikuwa wara muretsemine	175.000.—	
	6	Tunnistajate tasu	53.300.—	1.571.500.—
V. B.		Prokuratuur kohtade peal.		
	2	Päewarahad ja sõidukulud	40.000.—	
	3	Kantselei kulu	44.000.—	
	4	Majanduslikud kulud	4.000.—	
	5	Liikuwa wara muretsemine	20.000.—	108.000.—
VI. B.		Wangistus asutused.		
	3	Kantselei kulud	59.000.—	
	4	Küte	329.000.—	
	5	Sõiduabinõud	219.000.—	
	6	Liikuwa wara muretsemine ja parandus	137.500.—	
	7	Wangide ülewälpidamine, e) saun ja pesupesemine	88.000.—	832.500.—
VII. A.		Kriminaalpolitsei peawalitsus.		
	5	Liikuwa wara muretsemine	40.000.—	40.000.—
VII. B.		Kriminaalpolitsei osakonnad.		
	5	Sõiduabinõud	510.000.—	
	6	Liikuwa wara muretsemine	125.000.—	635.000.—
		Kokku suurendada		3.217.000.—

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on otsustatud seaduseelnõu kohtuministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muutmise kohta II lugemisel wastu wõtta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

31. Seadus tollide ja teiste sisse- ja wäljaweomaksude kohta II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Ehrlich (loeb): Seadus tollide ja teiste sisse- ja wäljaweomaksude kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): §1. Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 3. jaanuaril 1921 a. tollide ja teiste sisse- ja wäljaweomaksude kohta wastu wõetud seaduse kestwus pikendatakse kunni uute sisse- ja wäljaweotollitariifide maksmapanemiseni Riigikogu poolt.

Juhataja K. Wirma: Ma panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 2. Käesolew seadus hakkab maksma wastuwõtmise päewast arwates.

Juhataja K. Wirma: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, — seega on § 2 wastu wõetud. Ühes sellega on terve see seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

32. Seadus siseministeeriumile 500.000 marga suuruse krediidi määramise kohta Riigikogu esimehe korteri sisseseade täiendamiseks — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. A m b e r g (loeb): Seadus siseministeeriumile 500.000 marga suuruse krediidi määramise kohta Riigikogu esimehe korteri sisseseade täiendamiseks.

mehe korteri sisseseade täiendamiseks.

Juhataja **K. Wirma** Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg** (loeb): § 1. Määratakse siseministariumile wiissada-tuhat (500.000) marka krediiti Riigikogu esimehe korteri sisseseade täiendamiseks.

Juhataja **K. Wirma**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda — seega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg** (loeb): § 2. See seadus hakkab maksma wastu-wõtmisega.

Juhataja **K. Wirma**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 2 on wastu wõetud ja ühes sellega terwe see seadus II lugemisel.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

33. Seadus riigi 1921 a. korralise ja era-korralise eelarwe suurendamise kohta põllutöö- ja kaubandus-tööstusministeeriumi alal — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Seadus riigi 1921 a. korralise ja erakorralise eelarwe suurendamise kohta põllutöö- ja kaubandus-tööstusministeeriumi alal.

Juhataja **K. Wirma**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): § 1. Suurendada riigi 1921 a. korraliste kulude eelarwet:

Põllutööministeerium.

Peatükk IX. Metsade peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 2. Päewarahad ja eõidukulud 577.800 marga wõrra.

D. Metskonnad.

§ 1. Palgad 29.274.900.—
Kokku peatükk IX 29.852.700.—

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): § 2. Suurendada riigi 1921 a. erakorraliste kulude eelarwet:

Kaubandus-tööstusministeerium.

Peatükk IV. Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakond.

§ 2. Tööabinõude paranduseks 2.000.000 marga wõrra.

Kokku peatükk IV 2.000.000 marga wõrra.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): § 3. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastu-wõtmise päewast alates.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 3 wastu wõetud ja selle seaduse II lugemisel läbi.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure. (Hüüded kohtadelt: lõpetada!) Palun kirjalikult ettepanek teha. (A. Tupits (põl.) kohalt: Palun sõna korra kohta.) Sõna on korra kohta rkl. A. Tupits'il.

34. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. **A. Tupits** (põl.): Riigikogu Juhatusel teen ettepaneku järgmine koosolek

homme kell 10 ära pidada, päewakorda wõtta needsamad seadused, mis tänases päewakorras on, wälja jättes päewakorra-punkt 1-st, mis likwideeriti, 6-at, mis walitsus tagasi wõttis, 19, 20, 21, mis täna kolmandal lugemisel wastu wõeti.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud järgmist koosolekut ära määrata ja määrata homme kell 10. Päewakorra kohta on ka ettepanek tehtud. Sõna ei soowita, siis panen ma selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on järgmine koosolek ja koosoleku päewakord kindlaksmääratud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

35. Seadus põllutöökoolide õpetajate palga kohta II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Ehrlich** (loeb): Seadus põllutöökoolide õpetajate palga kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 1. Palgasaamise suhtes jagunewad õpetajad kolme järku:

a) I järku kuuluvad: kodu- ning wäljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õpeasutuste lõpetajad; kõrgemate õpeasutuste kursuse läbikuulanud isikud; õpetajate instituutide lõpetajad; Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettewalmistamise kursuste lõpetajad; mitte alla 2 aastat kestwate kõrgemate kursuste lõpetajad keskkooli wõi õpetajate ning waimuliku seminaari eelharidusega; weneaegsed keelte ülemõpetajad; eriõpeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega ja vähemalt keskkooli wõi õpetajate ning waimuliku seminaari eelharidusega, merekoolide õpetajad kaugesõidu kapteni eksamiga, kellel peale selle keskkooli wõi keskkoolile wastawa kutsekooli eelharidus, wõi merekooli õpetaja kutse; 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkus II põhjal I ja II järku tõstetud õpetajad.

b) II järku kuuluvad: õpetajate ning waimuliku seminaari lõpetajad; eksamiteel kõrgema algkooli õpetaja kutse omandanud isikud; keskkoolide lõpetajad; eriõpeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega, aga vähema kui keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega; kreis-, kodu- ning algkooli õpetaja kutse omandanud isikud; merekoolide õpetajad kaugesõidu kapteni eksamiga ja vähema kui keskkooli haridusega; 1919. a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkus II põhjal III ja IV järku tõstetud õpetajad.

d) III järku kuuluvad kõik teised õpetajad, keda nende hariduse järele I ega II järku ei saa arwata.

Märkus 1. Selles paragrahwis tähendamata õpetajate liigitamine kuulub põllutööstusministeeriumile.

Märkus 2. I järku kuuluvad õpetajad, kes Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettewalmistamise kursustel 1919. a. nõuetawad eksamid ära on teinud; kellel nimetatud kursuste lõpueksam tegemata loetakse II järku.

J. Annusson (töer.): Märkus I on tähendatud, et õpetajate liigitamine kuulub põllutööstusministeeriumile. Õpetajate liigitamine on enam-wähem tehniline küsimus ja sellepärast saab kõige paremini sellega toime asutus, kellel sellega tuleb rohkem tegemist teha ja nimelt haridusministeerium.

Pealegi pole märkus I mitte nimetatud, kellele koolid alluwad ja kui igauks hakkaks omalaadiliselt neid juhtima, siis tekiks mitmesugused konfliktid. Üks õpetaja oleks ühe asutuse otsuse järele ühes liigis, teise asutuse otsuse järele — teises, sellepärast peaks see liigitamine jääma ühe keskasutuse kätte. Märkus I tuleks muuta selles mõttes, et õpetajate liigitamine kuulub haridusministeeriumile. Siin on II märkuses tähendatud, kuidas wiisi saawad palka need õpetajad, kes on Tartu ülikooli juures korraldatud eksamid ära teinud ja nimelt ainult 1919. a. nõuetawad eksamid. Kunni 31. juulini saaksid esimese järgu palga, kuid pärast 1. juulit mitte, kui nad lõpueksami ära ei ole teinud ja sellega langeksid nad siis II järku, et aga 31. juuli möödas on, siis on nähtawasti põllutööstusministeerium heaks arwanud selleks seda II märkust siin sisse wõtta. Selle märkuse teine pool häwitab tema esimese poole ära ja sellepärast tuleb ta wälja jätta, sest tema järele ei ole mingit tarwidust. Punkt a järele tähendatakse, et esimese järku kuuluvad Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettewalmistamise kursuste lõpetajad. Nii siis on ka nende palk siin kindlasti ära määratud ja mittelõpetajad, need arusaadawalt seatakse alamasse järku, ükskõik misugused diplomid neil olemas on, sellepärast teen mina ettepaneku seda märkust wälja jätta.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Ehrlich: Mis puutub märkus I-sesse, siis peab ütlema, et rahaasjanduse komisjon seda ei arutanud — kas peab õpetajate liigitamist ette wõtma ja kuna eelnõu oli põllutööstusministeeriumis, siis ometi on ta sel kujul seal wastu wõetud, rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga mitte ühineda. Isiklikult waidlen ma küll kindlasti rahwaasadik Annussoni ettepaneku wastu sel põhimõttel, et näituseks on põllutöökoolide lõpetajad, kes kuuluvad põllutööstusministeeriumi alla. Mis puutub aga märkus II-sse, siis ühinen ma rahwaesitaja Annussoni ettepanekuga, nimelt selle tõttu, et punkt a all ette toodud on ainult Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettewalmistamise kursuste lõpetajad, nii et sellega olen mina ühinenud.

Juhataja K. Wirma: Parandusi on sisse tulnud kaks. Esimese parandu-

sega ei ole aruandja ühinenud, kuna aga teise parandusega ta ühines. Kui Riigikogu liigetest keegi ei nõua, et see viimane parandus eriti hääletamisele tuleks, siis loen mina, et on juba otsustatud teine märkus välja jätta. Hääletamisele tuleb siis märkus I-ses tehtud paranduse ettepanek — „põllutööministeeriumi“ asemele panna „haridusministeerium“. (Hääletatakse.) Mul näib, et vähemus on vastu. Selle vastu ei waielda, — siis on otsustatud, et see liigitamine kuulub haridusministeeriumi alla. Hääletamisele tuleb nüüd paragrahw ühes wastuwõetud parandusega ja ilma teise märkusega. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Ehrlich** (loeb): § 2. Põllutöökoolide õpetajad saavad põhipalka riigiteenijatega ühtlaselt järgmiste astmete ja normide järele:

I aste	6.000	marka.
II „	5.500	„
III „	5.000	„
IV „	4.600	„
V „	4.200	„
VI „	3.800	„
VII „	3.500	„
VIII „	3.200	„
IX „	2.950	„
X „	2.700	„
XI „	2.500	„

tõstetud õpetajad tõusewad palgasaamise suhtes ühe astme wõrra kõrgemale, kui nad õpetawad keskkoolis.

Märkus 2. I järku kuuluvad õpetajad, peale selle paragrahwi märkuses 1. tähendatud õpetajate langewad palga saamise suhtes ühe astme wõrra allapoole, kui nad ei õpeta keskkoolis.

Märkus 3. Üksikuile koolijuhatajaile wõi õpetajaile wõib põllutööministeerium määrata kooli ülewalpidaja ehk hoolekogu põhjendatud ettepanekul kõrgema astme palga, kui see selles tabelis nende kohta järgu ja teenistuse aastate järele ette nähtud. Juhtumistel, kui selle juures kõrgem, kui 1 astme palk määrata tuleb, otsustab seda Wabariigi Walitsus.

Märkus 4. Teenistuse aja arwesse wõetakse õpetajatel eriteadlastel peale koolitöö nende tegewus agronoomia alal koolinõukogu ettepanekul ja põllutööministeeriumi kinnitusel. Teiste õpetajate praktika aastate arwesse wõetakse teenistusaastad üldharidusliste koolide õpetajate palga seaduse § 8 („Riigi Teataja“ nr. 41 — 1921 a.) järele.

J. Annusson (töer.) Selles paragrahwis toodud tabel on katsutud küll märkustega kokkukõlla wiia, kuid ta wõib segadust sünnitada. Tabelis on ära näidatud keskkool ja alampõllutöökool eriti. Märkuses on aga normeeritud palk sel teel, et teatud õpetajad palgasaamise suhtes ühe

Teenis- tuse aeg.	Kooli nimetus.	I JÄRGU HARIDUS.		II JÄRGU HARIDUS.		III J. HAR.					
		Kooli juh.		Õpetaja.		Kooli juh.		Õpetaja.			
		Aste.	Põhi- palk.	Aste.	Põhi- palk.	Aste.	Põhi- palk.	Aste.	Põhi- palk.		
Wähemalt 12 aastat.	Keskkool	II	5500	IV	4600	IV	4600	V	4200	VIII	3200
	Alampõllutöö- ja eri- kool	III	5000	IV	4600	V	4200	VI	3800	VIII	3200
Wähemalt 8 aastat.	Keskkool	III	5000	V	4200	V	4200	VI	3800	IX	2950
	Alampõllutöö- ja eri- kool	IV	4600	V	4200	VI	3800	VII	3500	IX	2950
Wähemalt 4 aastat.	Keskkool	IV	4600	VI	3800	VI	3800	VII	3500	X	2700
	Alampõllutöö- ja eri- kool	V	4200	VI	3800	VII	3500	VIII	3200	X	2700
Alla 4 aasta.	Keskkool	V	4200	VII	3500	VII	3500	VIII	3200	XI	2500
	Alampõllutöö- ja eri- kool	VI	3800	VII	3500	VIII	3200	IX	2950	XI	2500

Märkus 1. Kodu- ning wäljamaa üli-
koolide ja teiste kõrgemate õpeasutuste
lõpetajad ja 1919 a. 28. augusti õpetajate
palgamääruse § 3 märkus II põhjal I järku

astme wõrra kõrgemale saawad, kui nad
keskkoolis õpetawad. Kui nüüd seda mär-
kust siin wõtta, siis tõuseb küsimus, mil-
lest ta kõrgemale tõstetakse, kas alampõl-

lutöökooli või keskkooli palgast, nii et see märkus sel teel ei ole tabeliga mitte kokkukõlas. Seesama puudus annab tunda ennast ka teise märkuse juures. Minu arvates oleks võimalus seda wastolu kõrvaldada, kui palk normeeritakse üleüldise õpetajate palgatabeli järele. Palk võiks saada määratud koolide praktika järele juhatajale ja õpetajale eriti. Selles mõttes tuleks tabelit parandada, siis tuleks ka need märkused redigeerida niiviisi, nagu nad on redigeeritud üleüldises palgaseaduses. Ma teen ettepaneku tabelit muuta wastawalt maksvale õpetajate palgaseadusele koolitöö praktika järele, järgmiselt:

Koolitöö praktika.	J U H A T A J A.					
	I. järk.		II. järk.		III. järk.	
	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.
Wähemalt 12 a. prakt.	II	5500	IV	4600	VI	3800
Wähemalt 8 a. prakt.	III	5000	V	4200	VII	3500
Wähemalt 4 a. prakt.	IV	4600	VI	3800	VIII	3200
Wähem kui 4 a. prakt.	V	4200	VII	3500	IX	2950

Koolitöö praktika.	Õ P E T A J A.					
	I. järk.		II. järk.		III. järk.	
	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.	Palga aste.	Põhip. kuus. Mk.
Wähemalt 12 a. prakt.	IV	4600	VI	3800	VIII	3200
Wähemalt 8 a. prakt.	V	4200	VII	3500	IX	2950
Wähemalt 4 a. prakt.	VI	3800	VIII	3200	X	2700
Wähem kui 4 a. prakt.	VII	3500	IX	2950	XI	2500

Märkus 1. Kodu, ning väljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õpeasutuste lõpetajad ja 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkus II põhjal I järku tõstetud õpetajad tõusewad palga saamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetawad kesk- või kutsekoolide klasseides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus 2. I järku kuuluvad õpetajad, peale selle paragrahwi märkuses I. tähendatud õpetajate langewad palgasaamise suhtes ühe astme võrra allapoole, kui nad ei õpeta kesk- või kutsekoolide klasseides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus 3. II järku kuuluvad õpetajad tõusewad palgasaamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetawad kesk- või kutsekoolide klasseides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Endine märkus 3 muuta 4-ks ja teises reas pärast sõna „põllutööministeerium“ juure lisada „kokkuleppel haridusministeeriumiga“.

Endine märkus 4 wälja jätta.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Ehrlich: Riigikogu liikme Annusson'i poolt ettepanud tabel läheb, nii palju kui mina seda jälgida suutsin, komisjoni poolt ettepanud tabelist selles mõttes lahku, et siin ei ole mitte põllutöö keskkoolisid lahutatud alampõllutöökoolidest. Põllutööministeerium, kui selle seaduse kokkuseadja ja ka rahaasjanduse alamkomisjon leidsid tingimata tarwilikuks, et wahet tuleb teha õpetajate wahel, kes õpetawad alampõllutöökoolides ja nende wahel, kes õpetawad keskpõllutöökoolides. (E. Martinson (sd.): Missugustel põhjustel?) Peale selle on rkl. Annusson'i tabelis ette nähtud, et õpetajad, kes õpetawad alampõllutöökoolides saawad kõrgema palga, kui komisjoni poolt ettepanud tabelis on kindlaks määratud. Nendel põhjustel ei saa ma rkl. Annusson'i tabeliga ühineda. Mis puutub parandusesse märkus 3. juure, et juure lisatakse sõnad: „kokkuleppel haridusministeeriumiga“, siis ei saa ma komisjoni nimel ka selle parandusega ühineda. Niisama ei saa ma ühineda ka märkus 4 wäljajätmisega.

Juhataja K. Wirma: Aruandja ei ole ühegi tehtud parandusega ühinenud, misparast nad kõik üksikult hääletamisele tulewad. Kõige pealt panen hääletamisele rkl. Annusson'i tabeli. (Hääletatakse.) Tabeli poolt on 22 ja wastu 14 häält. Sellega on rkl. Annusson'i tabel wastu wõetud. Järgmine rkl. Annusson'i parandus on: märkus I teisiti redigeerida. (Hääletatakse.) Wastu on nähtaw vähemus. Sellega on märkus

I rkl. Annussoni redaktsioonis wastu wõetud.

Järgmine rkl. Annussoni parandus on märkus II parandatud kujul. (Hääletatakse.) Rkl. Liiwak soowib hääle lugemist. Palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse.) Märkus II on rkl. Annussoni redaktsioonis 19 häälega 12 hääle wastu wastu wõetud.

Edasi on rkl. Annussoni poolt ette pandud märkus III juure lisada sõnad „kokkuleppel haridusministeeriumiga“. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on see parandus wastu wõetud.

Wiimane rkl. Annussoni parandus on — wälja jätta märkus 4. (Hääletatakse.) Nähtaw vähemus on wastu. Sellega on märkus 4 wälja jäetud.

Nii on kõik rkl. Annussoni poolt tehtud ettepanekud wastu wõetud. Ma panen § 2 muudetud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw vähemus on wastu. Sellega on § 2 rkl. Annussoni poolt ettepanekud kujul wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 3. Peale § 2 tähendatud põhipalga saawad õpetajad käesolewa määruse maksmapanemisest alates ajutist elukalliduslisa samal määral, kui riigiteenijad.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 4. § 2 ja § 3 ettenähtud normide järele maksetakse palka kohtades, mis elukalliduse poolest riigiteenijaile palgamaksmiseks I liiki on arwatud. Teistes kohtades on palkade protsendiline alanemine samasugune kui riigiteenijailgi.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei ole. Sellega on § 4 wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 5. Põllutöökoolide juhatajad ja maalasuwate koolide õpetajad, kel vähemalt 24 normaaltundi nädalas, saawad kooli ülewalpidaja poolt tasuta korteri ühes kütte ja walgustusega ja kokkuleppe hindadega majapidamise saadusi.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei ole. Sellega on § 5 wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 6. Põllutöökoolide õpetajate nädalatundide arw on 24, keskkooli juhatajal — 12, kaheaastase (alam) kooli juhatajal — 15 ja üheaastase (alam) kooli juhatajal — 18 normaaltundi. Annab keegi rohkem tunde nädalas, siis saab ta lisatasu iga normaaltunni pealt $\frac{1}{24}$ õpetaja täispalgast ja on kellegil vähem tunde, siis arwatakse tema kuupalgast wastawalt puuduwate tundide arwule maha. Lisatundide arw võib olla ainult 6 tunni wõrra, kui põllutöömisteerium teisiti ei otsusta, normaaltundide arwust suurem, 2 eriainele tundi loetakse 3 normaaltunni wääriliseks, kuna loodusteaduslised üldhariduslised tunnid, kui ka õpepraktika ja õpilaste laboratooriumi tööde juhutamise tunnid, normaaltundide wääriliseks arwatakse; kaks õpilaste tegelikkude tööde juhutamise tundi on ühe normaaltunni wääriliseks.

Nendele üldharidusliste ainete õpetajatele, kelle tegewus lühemat aega kestab, kui eriainetes õpetajatel, võib koolinõukogu määrata lisakohustusi, arwesse wõttes seda aega, mille wõrra wiimaste tegewus kauem, kui esimestel kestab.

J. Annusson (tõer.): Ka see paragrahw ei ole õnnelikult wormuleeritud. Näituseks altpoolt wõttes II või III rida, kus kõneldakse: „on kellegil vähem tunde, siis arwatakse tema kuupalgast wastawalt puuduwate tundide arwule maha.“ Kuida wiisi sellest õieti aru saada, seda sellest järeldada ei saa. Siis on järgmisel leheküljel II ja III real: „2 eriainete tundi loetakse 3 normaaltunni wääriliseks“, nõnda et normaaltunnid ei ole kindlamalt määratud ja peale selle missugusel kujul neid arwatakse; kas näituseks, üldliste või lisatundide wäljaarwamisel, nii et, kuidas teda teises lauses wõtta, sellest aru ei saa. Et see paragrahw tõesti segaselt wormuleeritud on, siis oleks loomulik, kui sellesse paragrahwi § 9 üle kantakse, nimelt: Eriainete õpetajad, kellel suwe poolaastal õpetegewust täiel määral kooli juures ei ole, peawad töötama seltskondlise agronoomia alal põllutöömisteeriumi sellekohaste määruste järele. Selles paragrahwis on kõik kohustused enam-wähem ette nähtud. Seda arwesse wõttes teen järgmise paranduse § 6 kohta: „Põllutöökoolide õpetajate nädalatundide normaalarw on 24. Alla või üle selle arwu tundide andmise korral

maksetakse neile iga nädalatunni eest $\frac{1}{2}$ osa õpetaja palgast. Põllutöö keskkooli juhataja nädalatundide normaalarv on 12, kaheaastalise alampõllutöökooli juhatajal — 15, üheaastalise alampõllutöökooli juhatajal — 18. Üle normi antud tundide eest saab juhataja eraldi tasu sel määral, kui palju ta peaks saama õpetajana nende tundide eest sessamas koolis.

Põllumajandusliste ja majandusteaduse eriainetes 2 tundi loetakse tasu poolest 3 üldhariduslise tunni vääriliseks. Kaks õpilaste tegelikkude tööde juhatamise tunni on tasu poolest ühe üldhariduslise tunni väärilised.

Neile üldharidusliste ainete õpetajaile, kelle õpetegewus lühemat aega kestab, kui eriainetes õpetajail, võib koolinõukogu määrata lisakohustusi, arwesse wõttes seda aega, mille wõrra wiimaste tegewus kestab kauem, kui esimestel. Eriainetes õpetajad, kellel suwisel poolaastal kooli juures täiel määral õpetegewust ei ole, on kohustatud töötama seltskondlise agronoomia alal põllutööstusministeeriumi sellekohaste määruste järele.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Ehrlich: Mul oli nüüd raske kõiki seda jälgida, kuid pean tähendama, et need kõik olid puht redaktionilised parandused. Kõik need arwud, mis esitises ette on nähtud, on ka rkl. herra Annusson'i redaktionis ette nähtud. Põllumajandusliste ja majandusteaduse eriained mahutawad enesesse kõik eriainetes tunnid põllumajandusliste teaduse alal, mis põllutöökoolis on ette nähtud, millepärast ma sellele wastu waidlema ei hakka.

Juhataja K. Wirma: Aruandja on ettepanekuga ühinenud, nagu seda rkl. Annusson ette kandis, samuti ka § 9 redaktioniliselt § 6-ga ühendamisega. Keegi ei nõua eriti hääletamist, sellepärast panen § 6 hääletamisele niisugusel kujul, nagu rkl. Annusson ta ette kandis. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 7. Asetäitetundide eest maksetakse õpetajale või koolijuhatajale ühe tunni eest tasu $\frac{1}{70}$ osa tema kui õpetaja täiest kuupalgast koolinõukogu otsuse põhjal põllutööstusministeeriumi kinnitusel.

J. Annusson (töer.): § 7-das on tähendatud, et õpetaja saab $\frac{1}{70}$ osa kuu-

palgast. Üleüldises palgaseaduses on see ära tähendatud loogilisemalt. Seal tähendatakse, et õpetaja saab täiesti kuupalgast $\frac{7}{10}$. Tähendab, annab õpetaja, näituseks, 24 tundi, siis arwatakse ka $\frac{7}{10}$. Aga nüüd võib juhtuda, et keegi annab 23, 24, 25 ehk 27 tundi ja igakord arwatakse ise palk. Mõni kord võib nii juhtuda ja siis maksetakse temale 2 korda rohkem, kui teisele. Sellepärast panen ette wõtta selle paragrahwi asemele § 7 järgmisel kujul:

„Asetäitetundide eest maksetakse õpetajale või koolijuhatajale iga antud tunni eest $\frac{1}{70}$ osa tema kui õpetaja kuu täiest palgast normaal nädalatundide arwu juures, aga ainult siis, kui asetäitetundide andmine sünnib põllutööstusministeeriumi nõusolekul, või kui on wõimatu ministeeriumi nõusolekut enne asetäitetundide andmist nõutada, esialgselt koolijuhataja korraldusel.“

Tähendab, siis on lahkumine üldisest palgaseadusest ainult ses mõttes, et seal on ette nähtud haridusministeeriumi ehk kooliwalitsuse nõusolek, siin aga põllutööstusministeeriumi nõusolek.

Juhataja K. Wirma: Sõnasooiwaid enam ei ole. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Ehrlich: Mina waidlen ainult herra Annusson'i poolt tehtud paranduse wiimase osa wastu, nimelt kus on öeldud: „aga ainult siis, kui asetäitetundide andmine sünnib põllutööstusministeeriumi nõusolekul“. Ma arwan, et see asja liiga raskeks ja keeruliseks teeb ja peaks ikka sisse jääma, et: „asetäite tundide eest maksetakse... jne. koolinõukogu otsuse põhjal põllutööstusministeeriumi kinnitusel“. Nii ei saa mina sel kujul mitte selle parandusega ühineda.

Juhataja K. Wirma: Aruandja ei ole selle parandusega ühinenud, nii et ta tuleb eriti hääletamisele. Kui ta aga peaks wastu wõetama, siis jääb paragrahw niisugusel kujul, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud, hääletamata. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on § 7 herra Annusson'i poolt ette pandud kujul wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 8. Peale palga maksetakse õpetajaile ja tunniandjaile, kui nende nädalatundide arw on vähemalt 50% normaaltundide arwust, perekonna toetusraha riigiametnikkude kohta käiwate üleriikliste määruste ja normide järele.

Juhataja K. Wirma: Panen § 8 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 8 on wastu wõetud.

§ 9 jääb wälja, sest aruandja on sellega ühinenud ja seda otsustati juba § 6 juures.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 10. Põllutöökoolide juhatajatel ja õpetajatel on suwel ühekuune puhkuse aeg, mis koolinõukogu ettepanekul ja põllutööministeeriumi kinnitusel kahe kuuni pikendatud wõib saada.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 10 on wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 11. Awalikkude põllutöökoolide õpetajate ja juhatajate palga, elukalliduslisa, perekonna abiraha ja tasu asetäiteturundide eest maksab terwelt riigivalitsus.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 11 on wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 12. Erakoolid wõiwad riigivalitsuselt põllutööministeeriumi ettepanekul abiraha saada õpetajatele ja juhatajatele põhipalga, elukalliduslisa ja perekonna-abiraha maksmiseks selles seaduses ettenähtud normide järele.

Juhataja K. Wirma: Panen § 12 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 12 on wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 13. Põllutöökoolide õpetajad ja tunniandjad, kellel nädalas vähemalt 12 normaaltundi, kui ka nende perekonnaliikmed saawad haiguse korral arstiabi, ning rahalist toetust ja surma korral ajutist abiraha ühesugustel alustel riigiteenijatega riigi- ja awalikkudes koolides riigi poolt, teistes koolides koolide ülewalpidajate poolt.

J. Annusson^o (töer.): Üleüldises palgaseaduses on ette nähtud, et rahalist toetust surma jne. korral, makstakse riigikoolides riigi poolt, kõigis teistes koolides aga kooli ülewalpidaja poolt ja sellekohaselt tuleks ka käesolew paragrahw muuta. Selleks teen ettepaneku, et selle paragrahwi eelwiimases reas sõnad: „ja awalikkude“ wälja saaksid jäetud.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Ehrlich: Ei tarwita.

Juhataja K. Wirma: Panen rkl. herra Annussoni poolt tehtud paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. See parandus on wastu wõetud. Nüüd panen § 13 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 13 on wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 14. Palk maksetakse wälja hiljemalt iga kuu wiimaseks päewaks, kuna palgasaatmise kulusid õpetaja palgast maha ei arwata.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 14 on wastu wõetud.

Aruandja A. Ehrlich (loeb): § 15. Käesolew seadus hakkab maksma 1. jaan. 1921. a.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 15 on wastu wõetud. Sellega on see seaduseelnõu II lugemisel wastu wõetud.

Sellega on koosoleku päewakord läbi. Järgmine koosolek ja selle päewakord on Riigikogu poolt kindlaks määratud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 3,10 m. p. l.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Kakk.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

Abisekretäär **W. Pezold.**

